سەرەتایەک بۆ خوێندنەوەیەکی نوێی مێژووی چەپی کوردی(عیراق)

_ بەشی دووەم _

ئەمجەد شاکەلی

هەڵوێستی ئیبراهیم ئەحمەد و هاوبیرانی لە هەمبەر کۆمۆنیستەکان و کەسانی دیکە لە سەردەمی پاشایەتیدا

وەک ئاشکرایە بیروباوەڕی باش بەبێ ڕەوشتی باش ناکاتە هیچ[1]. سۆسیالیزم و ئاکاری چاک دوو شتن، لەتەک یەکدیدا دەژین و بەبێ یەکدی هەڵناکەن و ناتەواون. مرۆڤی چەپ و سۆسیالیست، ئەگەر بە ڕەوشت، چەپ و سۆسیالیست نەبوو و چەپانە و سۆسیالیستانە کاری نەکرد و ئاکارێکی چەپانە و سۆسیالیستانەی نەبوو، ئەوا نەک هەر چەپ و سۆسیالیست نییە، بەڵکە ناڕاستگۆ و فریودەر و خائینیشە، بە بیری سۆسیالیزم و چەپ. ئەگەر ئاوڕێک لە ژیان و بۆچوون و ڕەوتار و ڕەوشت و هەڵسوکەوتی ئیبراهیم ئەحمەد بدەینەوە، ئەوەمان بۆ ساغ دەبێتەوە، کە ئەو نەک هەر چەپ نەبووە و بڕوایشی بە چەپایەتی و سۆسیالیزم نەبووە، بەڵکە بە کردەوە دژایەتی ئەو جۆرە بۆچوون و دیتنانەشی کردووە. لە سەردەمی پاشایەتیدا، لە کاتێکدا کە بەشی زۆری خەڵکی عیراق، لە دەوری حیزبی کۆمۆنیستی عیراق کۆبووبوونەوە و خەباتیان دەکرد و مەسەلەی نەتەوایەتی بۆ خەڵک هێندەی مەسەلەی چینایەتی و باری ئابووری و جڤاکی گرنگ نەبوو، دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد و هاوبیرانی لەگەڵ حیزبی کۆمۆنیستدا، دانوویان پێکەوە نەدەکولا و ددانی خێریان بە حیزبی کۆمۆنیستدا نەدەنا. حیزبی کۆمۆنیستی عیراق، وەک هەموو کۆمۆنیستەکانی جیهان، لەگەڵ ئەوەیشیدا، کە گرنگییەکی تایبەتی بە کێشەی چینایەتی و باری ئابووری و جڤاکی خەڵک دەدا، پرسی کوردیشی بەلاوە، یەکێک بوو لە پرسە هەرەگرنگەکان، کە خەباتی بۆ دەکرد. تۆڕین لە پرسی کورد لە عیراقدا، وەک بەشێکی جیانەکراوە، لە یەک گەل و نەتەوەی دابەشکراو، بەسەر چەند بەشێکی کوردستاندا، کە بە دەستی کۆلۆنیالیستەکان، بە چەند دەوڵەتێکەوە لکێنراون و خەبات بۆ یەکخستنەوە و ڕزگاربوونی، هەر لەمێژ بوو کۆمۆنیستەکانی عیراق، باوەڕیان پێ هێنابوو

[1] لە کوردەواری خۆیشماندا بەو مەلایانەی کە هەر بە قسە موسوڵمان بوون و بە کردەوەش شتێکی دیکە دەیانگوت:"مەلای بێ عەمەل".

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

و هەوڵیان بۆ دەدا. چەسپاندن و چڕترکردنی ئەو باسەش پتر لە سەردەستی بەهائەددین نووری و جەمال حەیدەری، ئەنجام درا. شاگردە دڵسۆزەکەی ئیبراهیم ئەحمەد، جەلال تاڵەبانی، کە باسی کۆمۆنیستە عیراقییەکان –دەستەی ئەلقاعیدە(القاعدة) بە سەرۆکایەتیی سەلام عادیل، ڕایەتوششەغیلە (رايةالشغيلة) بە سەرۆکایەتیی جەمال حەیدەری و وەحدەتوششیووعیین(وحدةالشيوعيين)- دەکات بێجگە لەوەی هەڵوێستیانی پێ خراپە، بیروڕا و تێڕوانینەکانی هەموشیان بە ڕاستڕەوانە دادەنێت و خۆیانی لەوان پێ چەپترە[2]. وەنەبێ ئیبراهیم ئەحمەد و هاوبیرانی، بەتەنێ دژایەتی کۆمۆنیست و چەپەکانیان کردبێ، بەڵکە بەرانبەر خەڵکی دیکەی بێلایەن، ناودار، ناسراو، ڕووناکبیر و هی دیکەش، زۆرجاران هەڵوێستی نەیارانەیان هەبووە و بوختان و قسەیان بۆ هەڵبەستوون. یەکێک لەو کەسایەتییە ناسراو و کوردپەروەرانەی، کە ئیبراهیم ئەحمەد هەمیشە دژایەتی کردووە و بە خراپە باسی کردووە، ڕەفیق حیلمی بووە. ڕەفیق حیلمی و حیزبی هیوا، لە دنەدان و هاریکاریی ڕاپەڕینی بارزانییەکان و مەلا مستەفای بارزانی 1942دا، ڕۆڵێکی لەبەرچاویان هەبوو. پاش 14ی تەممووزی 1958 و گەڕانەوەی بارزانی بۆ عیراق "ڕەفیق حیلمی بەمە زۆر دڵخۆش بوو. ئومێدی بیرکردنەوە لە ئازادیی کورد لە چوارچێوەی حکومەتی دیموکراتیی تازەی عیراقدا لای زیندوو بۆوە، بەڵام ئیبرایم ئەحمەد، کە هەر لە ڕۆژانی پارتی هیواوە دژی ڕەفیق حیلمی و پارتی هیوا بوو، دەورووپشتی مەلا مستەفای دا و نەیهێشت لە ڕەفیق حیلمی نزیک بێتەوە. ڕەفیق حیلمی زۆر بە دڵسۆزییەوە دەیویست یارمەتی مەلا مستەفا بدا...ئیبرایم ئەحمەد بەتەواوی دەستی گرتبوو بەسەر پارتی دیموکراتی کوردستان و مەلا مستەفادا و ڕێشی نەدا بەهیچ جۆرێک مەلا مستەفا و ڕەفیق حیلمی بگەن بەیەک"[3]. ئیبراهیم ئەحمەد هەر بەوەوە نەوەستاوە، کە نەهێڵی بارزانی و حیلمی یەکدی ببینن، بەڵکە لە ڕۆژنامەی خەباتیشدا دەکەوێتە ڕەخنە و تانووتدان لە ڕەفیق حیلمی، کە گوایە حیلمی کورد نییە و تورکمانە[4]. دیارە ئیبراهیم ئەحمەدیش بێجگە لە شێوەی دیکەی دوژمنایەتی و ناوزڕاندن، هەستی

---

[2] البارزاني..، البارزاني..،ص220-224.

[3] حیلمی، پرۆفیسۆر د. پاکیزە ڕەفیق، یادی سەد ساڵەی لەدایکبوونی مامۆستای کوردایەتی ڕەفیق حیلمی، رابوون، ژمارە26، 1999،ل35.

[4] سەرچاوەی پێشوو،ل35-36. برادەرێکی کورد پێش چەند ساڵێک بۆی گێڕامەوە و گوتی:"کە خوێندکار بووم لە یەکێک لەو وڵاتە بەناو سۆسیالیستانەی ئەورووپای ڕۆژهەڵات، جاروبار دەچووینە جڤینی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد و بەشداریی چالاکییەکانیانمان دەکرد. جارێکیان برادەرێکی کوردی کەرکووکی، کە حەزی دەکرد بەشداریی ئەو جۆرە کۆبوونەوانە بکات داوای لێکردم ئەگەر چووم بۆ ئەو دانیشتنانە لەگەڵ خۆمدا بیبەم. وا ڕێککەوت جارێکیان پێکەوە چووین. هەر کە دانیشتین و دانەنیشتین، یەکسەر مقۆمقۆ کەوتە نێو زۆرینەی ئەوانەی لەوێ بوون و ئەو زۆرینەیەش خەڵکی سلێمانی بوون. کەوتنە خێسەکردن لەو برادەرە و یەکێک گوتی ئەم بۆ هاتووە خۆ کورد نییە و یەکێکی دیکە گوتی ئەوە سێ مەوجە(واتە: سێ شەپۆلە و کوردی و عەرەبی و تورکمانی دەزانێت و قسەیان پێ دەکات. ئەو ناتۆرەیە زۆرجاران لەلایەن خەڵکی سلێمانییەوە بۆ خەڵکی کەرکووک بەکار دەبرێت) و ئەوی دی گوتی ئەمە تورکمانە و ئیدی ناخۆشیان کرد. ئەو برادەرەش هەڵسا و گوتی: "من وەک کوردێک هاتم بۆ ئەوەی بەشداریی کار و چالاکییەکانتان بکەم و هاتم ببمە کورد و کوردایەتی بکەم، ئێوەش بەو شێوەیە تێم دەڕوانن. من نەمگوتووە دەبمە ئینگلیز یا فرانسایی یا ئەمەریکایی یا ئەڵمانی یا میللەتێکی پێشکەوتووی دیکە. باشە ئێوە چیتان بۆ مرۆڤایەتی کردووە، کە هێندە لەخۆ بایین. ئایا ئێوە چوونەتە بان مانگ؟ دەرمانی شێرپەنجە یا ئەسپرین یا پەنسلینتان دۆزیوەتەوە؟ چیتان کردووە و شانازی بە چییەوە دەکەن؟ ئەوا ئەو کوردایەتییەم هەر نەویست. ئیدی بە دڵشکاوی و تووڕەییەوە هۆڵەکەی بەجێهێشت و ڕۆیشت. تاوانی ئەو برادەرە تەنێ ئەوە بوو، کە خەڵکی کەرکووک بوو و لەبەر ئەوەی لە گەڕەکێکدا گەورە بووبوو و ژیا بوو، کە بڕێک کاریگەریی زمانی تورکمانیی لەسەر کوردییەکەی هەبوو و وەک خەڵکی سلێمانی قسەی نەدەکرد". شەوێکی لەگەڵ چەند دۆستێکدا لە قاوەخانەیەکی ستۆکهۆڵم دانیشتبووین، باسی سامی شۆڕش هاتە ئاراوە، کە چەند خۆگەهێن و هەلپەرستە، دوای ئەوەی، کە خۆی گەیاندبووە لای پارتیی دیموکراتی کوردستان و لەسەر گۆڕی بارزانی قسەی کردبوو، یەکێک لەو دۆستانە –کە سەر بە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوو- گوتی: سامی شۆڕش عەرەبە و کورد نییە و باوکی عەرەبە. لە بارزانی دەگێڕنەوە کە

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

شارچێتی-چونکە ڕەفیق حیلمی خەڵکی کەرکووک بووە- لا بزاوە و ئەو چەکەیشی بەکار بردووە، بۆیە ڕەفیق حیلمی بە تورکمان دەداتە قەڵەم. ئیبراهیم ئەحمەد هەر بەو خراپەباسکردنە بەرانبەر ڕەفیق حیلمی نەوەستاوە، بەڵکە گەرەکێتی ناویشی پەڵەدار بکات و وای بداتە قەڵەم، کە حیلمی نازیست بووە و لەژێر کاریگەریی واندا بووە. ئیبراهیم ئەحمەد دەڵێت:"بیرمە جارێک لە مایسی 1941دا کە بەهۆی ئینقیلاب ((کودێتا)) ڕەشید عالی گەیلانی و زابتە نەتەوەیی عەرەبەکانی سەر بە ئەڵمانەکانەوە، بانگ کرابوومەوە بۆ سەربازی وەک (زابتێکی ئیحتیات) و لەو کاتەدا لە کەرکووک بووم. ئێوارەیەک لەگەڵ کۆمەڵێ لە ئەفسەرە کوردەکانی دۆستم، کە زۆربەیان ئەندامی (هیوا) بوون لە((یانەی ئەفسەران)) دانیشتبووین، لەپڕ مامۆستا ڕەفیق حیلمی دەرکەوت و گشت زابتەکانیش بەرز بوونەوە هەر وەکوو ئەو (هیتلەر)و ئەوانیش سەربازی نازی بن، دەستیان هەڵبڕی و هەمو بە یەکدەنگ گوتیان((هەربژی سەرۆکی بالآ))بەبێ ئەوەی هیچ گوێ بدەنە زابتە عەرەبەکانی دەوروبەریان و، هەتا((سەرۆکی بالآ)) داوای دانیشتنی لێنەکردن دانەنیشتنەوە"[5]. ئەو هەڵوێستانەی ئیبراهیم ئەحمەد و پێڕەوانی زۆرجاران دووڕووانە بوون و لەگەڵ دیتن و بیروڕای خۆیشیاندا پێچەوانە بوون. دژایەتیکردنی شێخ لەتیفی حەفید و کاکەزیادی غەفووری و تەماشاکردنیان وەک دوو ئاغا و دەرەبەگ، هەر لە دەسپێکی دامەزراندنی پارتییەوە، لە لایەن ئیبراهیم ئەحمەد و هاوبیرانییەوە، چتێکی شاراوە نییە، کەچی لە دەرفەتێکی دیکەدا، وەک نیشانەیەکی دووڕوویی و ناڕاستی، جەلال تاڵەبانی، بۆ خۆبردنەپێشەوە لە بارزانی و پێشاندانی پایە و جەماوەریی پارتیی لە نێو خەڵکدا و شانازی بە ڕۆڵی خۆیان لەو بارەوە، فشە و خۆهەڵکێشان بە بوونی کەسانێکی"ئاغا و دەرەبەگ" و "پارێزگار و مەلازادە"وە دەکات لە نێو پارتیدا و دەڵێت:"پارتیمان زۆر کەسایەتی کۆمەڵایەتی پشتگیری دەکەن، لە ڕیزەکانیشیدا شێخ لەتیف کوڕی شێخ مەحموودی حەفید و موحەممەدزیادی کۆنە ئەندامی پەرلەمان و دەمڕاست و دەستڕۆیشتووە مەزنەکان و مەسعوود موحەممەدی کۆنە ئەندامی پەرلەمان و کەسایەتیی نیشتمانپەروەر، هەن"[6]. هەر ئەو شێخ لەتیفەی، کە ئیبراهیم ئەحمەد هەمیشە قینی لێ بووە و خۆی و هاوبیرانی، بە ئاغا و دەرەبەگ باسی دەکەن و دەیبینن، ماڵەکەی هەموودەم داڵدە و پەناگەی خەڵکانی چەپ و توودەیی و کۆمۆنیستان بووە، کە "حەسەنی قزلجی" و "غەنی بلووریان" نموونەیەکی لەبەرچاوی ئەو جۆرە مرۆڤانە بوون. یەکێک لە سەرانی کۆمۆنیستەکان لە بارەیەوە دەڵێت:"بەرەحمەت بێ تا کۆچی دوایی کرد، دۆستێکی دڵسۆز و خۆشەویستی حزب{مەبەست حیزبی کۆمۆنیستی عێراقە-شاکەلی} بوو"[7]. دیارە شێخ لەتیف نەک هەر لەسەردەمی پاشایەتیدا، بەڵکە لە سەردەمەکانی دیکەشدا هەر ئەو هەڵوێستە مێرخاسانەی هەبووە. لەسەردەمی بەعسدا و لە ڕۆژێکی وا دژواردا "بە هەموو توانای یارمەتی هاوڕێیانی حیزبی{مەبەست حیزبی کۆمۆنیستی عێراقە-شاکەلی} دەدا"[8]. غەنی

لە بەرسڤی پرسیارێکدا کە پێناسەی کورد چییە و کێ کوردە. گوتوویەتی: ئەو کەسەی هەست بە کوردبوونی خۆی بکات و خۆی بە کورد بزانێت، ئەوە کوردە.

[5] ئەحمەد، ئیبراهیم، لە بیرەوەرییەکانم، گزینگ، ژمارە 13، پاییزی 1996، ل45.

[6] البارزاني..،البارزاني..،ص232.

[7] بانیخێلانی، بیرەوەرییەکانم،ل224.

[8] عەبدوڵلا، نایب، بیرەوەری 21 ساڵی تێکۆشان، چاپی یەکەم،پەخشخانەی نەورۆز، سوید1996، ل149. گەورەپیاوێکی دیکە، کە هەمان هەڵوێستی جوامێرانەی لە چەپ و کۆمۆنیستان هەبوو، خوداڵێخۆشبوو موحەممەد سەعید بەگی جاف بوو، کە یەکێک بوو لە بەگزادە جافەکانی کەلار و ڕووناکبیرێکی گەورە و نیشتمانپەروەرێکی دڵسۆزیش بوو. ساڵی 1954، کاتێک کە سەروان (الرائد) خوسرویی ڕووزبێ(خسرو روزبە

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

بلووریانیش لەبارەی هەمان شێخ لەتیفەوە دەڵێت:"ئەو کوردێکی زۆر خاوێن و دڵسۆز بوو"[9]. لە کاتێکدا کە گومان لە چەپایەتیی هەمزە عەبدوڵڵا نەبووە و، باباعەلی شێخ مەحموودیش لە سەردەمی پاشایەتیدا، هەڵوێستی دژی پەیمانی پۆرتسمۆس وەرگرتووە و، لە ئەندامیەتی پەرلەمان وازی هێناوە و، لە سەردەمی عەبدولکەریم قاسمیشدا لەبەر نیشتمانپەروەریەتی کراوە بە وەزیر، جەلال تاڵەبانی کە دێتە سەر باسی باباعەلی شێخ مەحموود، زەید ئەحمەد عوسمان، سددیق میران، گیو موکریانی، هەمزە عەبدوڵڵا و پارێزەر موحەممەد سەعید کانیمارانی، گومان لە هەموویان دەکات و، هیچ یەکێکیان بە سەلامەت دەر ناکات و، سەرپاکیان بە پێوەندکردن بە سەفارەتەکانی ئینگلیز و ئەمەریکا و ئەوانەوە و کارکردن بۆیان و خزمەتکردنیان، تاوانبار دەکات و، بە ناپاک و ڕاسترەو و نەیاری مەسەلەی کورد و نیشتمان نێوزریان دەکات[10].

هەڵوێستی بارزانی و دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد و هاوبیرانی بەرانبەر کۆمۆنیستەکان دوای کوودێتای بەعسی 1963

کوودێتای حیزبی بەعسی ساڵی 1963، بە هاندانی ئینگلیز کرا. عەلی ساڵح ئەسسەعدی(علي صالح السعدي)ی، سکرتێری حیزبی بەعس، بۆ خۆی گوتی:"بە شەمەندەفەری ئەنگلۆساکسۆن هاتووینەوە". پاش کوودێتای

1915-1958)، کە ئەفسەرێکی کۆمۆنیست و ئەندامی سەرکردەیەتی حیزبی توودەی ئێران و ئەندامی ڕێبەرایەتی ڕێکخراوی سەربازی و زانیاریی ئەو حیزبە، لە ڕێژیمی شا هەڵدێ، لە باشووری کوردستان، موحەممەد سەعید بەگی جاف، لە ماڵی خۆیدا لە "کەلار" داڵدەی دەدات. خوسرۆویی ڕووزبێ، کە بە هەڵاتوویی ڕوو دەکاتە گەرمیان و کەلار و پاش ئەوەی لە هەندێک ماڵدا کار دەکات و پاشان لە ماڵی ئاغای جافدا دەگیرسێتەوە و تەنێ ئاغای جاف دەیناسێت چ کارەیە و بۆچی هاتووە و بۆ ئەوەی خەڵکی دی نەیناسنەوە، نێوی خۆی گۆڕیبوو بۆ "وەستا عەلی". لە ماڵی ئاغای جافدا و لەبەرچاوی خەڵک، وەک خزمەتچی و کارگەرێک کاری دەکرد، وەلێ ئاغای جاف ڕێزێکی تایبەتی بووی هەبوو و کە هەر خۆیشیان تەنیا بووبایەن جۆرێکی دیکە مامەڵەی لەگەڵ دەکرد. هاوینی 1954، کە تازە ماڵی ئێمە لە (کەلار)ەوە بارمان کردبووە (شاکەل) و چونکە ئەوێش خاکێکی دەیم و بێئاو بوو، دەبوو بۆ وەدەستخستنی ئاو، بیری ئاو(چاڵاو) هەلکەنین. موحەممەد سەعید بەگی جاف، کە دۆست و هاوڕێیەکی یەکجار نێزیکی باوکم بوو، ئەو "وەستا عەلی"یەی ناردە لای باوکم، بۆ ئەوەی هەم بیری ئاوەکەمان بۆ هەڵکەنێت و هەمیش لەبەرچاوی خەڵک دوورکەوێتەوە و جێگۆڕکێیەک بکات. ئیدی زیاتر لە مانگێک لە ماڵی ئێمەدا بوو و سەرگەرمی هەڵکەندنی ئەو بیرە بوو. من بۆ خۆم لە یادمە، کە پیاوێکی بڕێک بەخۆوە و سوورکار و سەرڕووتاوە و سمێڵ گەورە بوو و، کە چەند بەو کارەشەوە شەکەت دەبوو. لە یادیشمە کە هەندێ خواردنی بەدڵ نەبوو و بەدایکمی دەگوت، کە فلانە خواردن لێنەنێت، چونکە حەزی لێی نییە و نایخوات. بە کوردییەکی شکاوی لەژێر کاریگەریی ئازەری و فارسیدا دەپەیڤی. بۆ نموونە دەنگی "ق" لای ئەو دەبووە "گ". بە "قەیسی" دەگوت "گەیسی". کە بیرەکەش دوای ماوەیەکی زۆر- چونکە گەلەک قووڵ بوو-گەیشتە ئاو، یەکجار خۆشحاڵ بوو و کردی بە شادی و جەژن و دایکم داوای لێکرد کە پارەیەک لەڕێی خوا و وەک مەولوودی پەیامبەر ببەشێتەوە و ئەویش ئەو کارەی کرد. پاش تەواوبوونی کارەکەی گەڕایەوە بۆ ماڵی ئاغای جاف لە کەلار و دواتریش کەلاری بەجێهێشت. مەسەلەی ئەوەی، کە ئەو "وەستا عەلی"یە، خوسرویی ڕووزبێ بووە، ئاغای جاف، کاتی خۆی بۆ باوکمی گێڕابووەوە و منیش لە باوکم بیستبووم. بەهاری 1992یش، کە لە ئەڵمانیا بە خزمەتی ئاغای جاف گەیشتم، ئەو باسەی بۆ گێڕامەوە. خوسرویی ڕووزبێ، لە1958/5/10 دا لە لایەن ڕێژیمی ئێرانی شاوە شەهید کرا.

[9] بلوریان..، ئاڵەکۆک..،ل81.

[10] البارزاني..،البارزاني..،ص196-229.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

بەعسییەکان لە ساڵی 1963دا و تێکشکانی بەرەنگاربوونەوەی کۆمۆنیستەکان دژی کوودێتاچییەکانی بەعس، ژمارەیەکی زۆر لە کۆمۆنیستە عیراقییەکان، لەترسی قەلاچۆکردن، هەڵاتن و ڕوویان کردە چیاکانی کوردستان. لقی کوردستانی حیزبی کۆمۆنیست هەر لە 10ی شوباتدا، دوو ڕۆژ پاش کوودێتاکە، بڕیاری چوونە نێو بزاڤی چەکداریی کوردی دا. سەرکردەیەتیی حیزبی کۆمۆنیستیش داوای لە تەواوی ئەندامان و لایەنگرانی خۆی کرد، کە بچنە نێو شۆڕشی کوردستانەوە و لە دژی کوودێتای بەعس خەبات بکەن. دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد و مەکتەبە سیاسییەکەی، هەڵوێستێکی نەیارانەیان لە کۆمۆنیستە هەڵاتووەکان وەرگرت و وەک پەنابەر و تاکەکەس، نەک وەک ڕێکخستن و حیزبێکی سیاسیی، حیسابیان بۆ دەکردن و وەریان دەگرتن و فەرمانیشیان بۆ ڕێکخراوەکانی پارتیی دەرکردبوو، کە بە هیچ جۆرێک ڕێگە بە کۆمۆنیستەکان نەدرێت، کە: بە بێ پرسی پارتیی بگەڕێن بە دەڤەرە جیاوەزەکاندا، چەک هەڵگرن و چالاکیی حیزبی ئەنجام بدەن. وێڕای ئەوانەش، دەیانەویست سووک و باریک ئەو کۆمۆنیستانە-کە کۆمەڵێکیان ئەفسەری گەورەی لەشکر و مرۆڤی لێهاتوو بوون، وەک: سەلیم فەخری"سليم الفخري"، سەعید مەتەر(مطر)، جەلال باڵتە، تاها بامەڕنی و غەزبان ئەسسەعد(غضبان السعد)و کۆمەڵێکیشیان خەڵکێکی سیاسەتکار بوون، وەک: عەزیز موحەممەد –کە لە کوردستان مایەوە- و عامیر عەبدوڵڵا و هەموو ئەندامانی دیکەی کۆمیتەی ناوەندیی، کە چوون بۆ سووریا و لەوێشەوە بۆ سۆڤێیت و هی دیکەش، کە بە هەموو شێوەیەک و بە گیان، هاوبەشیی بزاڤە چەکدارییەکەی کوردیان دەکرد- بدەنەوە دەستی بەعسی عیراقەوە و بە کردەوەش ئەو کارەیان ئەنجام دەدا و زۆر لە کۆمۆنیستەکان گیانیان لەدەست دا. لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی مەکتەبی سیاسی پارتیی "ڕێگە بە کۆمۆنیستەکان نەدرا، چەکیان هەبێ و هەڵگرن. لە زۆر جێگە پەلامار دران و چەککران و ئیبراهیم ئەحمەد هەر دوای کوودێتای شوباتی 1963ی بەعس بروسکەی بۆ هەموو ڕێکخراوەکانی پارتییەکەی ناردبوو و داوای لێ کردبوون کە پتر تەنگ بە کۆمۆنیستەکان هەڵچنن و ئازاریان بدەن"[11]. کاتێک کە عەزیز موحەممەد و یووسف حەننا، کە لە سەرانی حیزبی کۆمۆنیست بوون، داوای کۆمەکیان لە بارزانی کردبوو، ئیبراهیم ئەحمەد پێی گوتبوون: چۆن مردوو زیندوو دەکەمەوە. واتە:کۆمۆنیستەکان مردوون و تەواو بوون، ئیدی چۆن هەوڵی زیندووبوونەوەیان دەدات. نەک هەر ئەوە بەڵکە، دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد کەوتنە ڕاونان و گرتن و چەککردنی کۆمۆنیستەکان و بەزۆر لە شوێنی دەستنیشانکراودا دایان دەنان و کردنەوەی بنکە و چوونە نێو جەماوەریان لێ قەدەغە دەکردن و کاری زۆرەملێ و بە تۆبزییان پێ دەکردن[12]. ئەوەی کە پشت و پەنای ئەو بێچارانە بوو، بارزانی بوو. بارزانی دەرگای بۆ کردنەوە و تەواوی ئەوانەی وا هەڵاتبوون هاتن بۆ لای وی و ئەویش جوامێرانە داڵدەی دان. بارزانی چەکی دانێ و کردنیە پێشمەرگە و بەشداریی شەڕی دژی حوکوومەتی کردن و پلە و پایە و جێگەی بەرز و لەبەرچاویشی لە نێو دەسگا سەربازی و کارگێڕییەکەیشیدا بە هەندێکیان سپارد و بەو کارەیشی پتر مەیلی سۆڤێتییەکانیشی بە لای شۆڕشی کورددا ڕاکێشا. بەهائەددین نووری دەڵێت:"لەو ناوچانەی، کە لە ژێر دەسەڵاتی بارزانیدا بوون، بارەکە بە شێوەیەکی دیکە بوو و هیچ کۆمۆنیستێک چەک نەکرا، بەڵکە جێگەی مانەوە و خڕبوونەوەیان بۆ دابین کرا و لە بەهرە و زانینیان سوود وەرگیرا. کە منیش بووم بە سکرتێری هەرێم لە

---

[11] نوري..، مذكرات..، ص247.

[12]عبدالكريم، سمير، أضواء على الحركة الشيوعية في العراق، الجزءالرابع(18تشرين الثاني1963-17-30تموز1968)، دارالمرصاد، بيروت، ،ص74. ساڵی چاپی ئەم کتێبە نەنووسراوە.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

ناوچەکانی باڵەک و قەرەداغ و گەرمیان و بیتوێن و بادینان، هێزی پێشمەرگەی چەکدارمان هەبوون، کە لە ژێر سەرکردەیەتیی بارزانیدا بوون. بارزانی لە بواری چارەسەرکردنی نەخۆشی و تەکنیکدا، سوودی لە کادرانی کۆمۆنیست وەرگرت"[13]. زەکی خەیری دەڵێت:"بارزانی ئامێزی بۆ کادرانی حیزبی کۆمۆنیست، کە پەنایان بۆ ناوچەی وی بردبوو، گرتەوە و لەو ڕۆژە سەختانەی دوای سالآنی 1963، کە تووشی بوون، پاراستنی. هەرچی مەکتەبی سیاسی پارتی{مەبەست دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد و تاڵەبانی و هاوڕێیانیانە-شاکەلی}شە هەڵوێستێکی ڕێک پێچەوانەیان وەرگرت و تەنانەت نێزیکەی 10 کادری کۆمۆنیستی پەناخوازیان سەربڕی"[14]. نایب عەبدوڵڵا، لەمەڕ داڵدەدانی کۆمۆنیستەکان لە لایەن بارزانییەوە و هەڵاتنیان لە بەعس و ئیبراهیم ئەحمەدییانەوە دەڵێ:" بەشی زۆری سەرکردەکانی حیزب لە بەغدا و کەرکووک و شارەکانی ترەوە ڕۆشتوون بۆ ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی بارزانی و شۆڕش لە ناوچەی دەرگەڵە و ڕەواندوز و..هتد. وە بە یارمەتی بارزانی بنکەی چەکداریشیان کردۆتەوە"[15]. بارزانی دەڵێ:"من لە سۆڤییێت زیاترم بۆ کۆمۆنیستە عیراقییەکان کردووە. ڕێگەکانی کوردستانی ئازادم بۆ کردنەوە و هەموو هەڵاتوو و پەناخوازێکم وەرگرتن، لە کاتێکدا کە دەستەی مەکتەبی سیاسی ڕێیان لێ دەگرتن و هەندێکیشیان لێ دەدانە دەستەوە"[16]. ئیبراهیم ئەحمەد ئەو قسەیەی بارزانی بە تەواوی و بە توندی دەداتە دواوە، وەلێ واقیع لایەنگری دیتن و بۆچوونەکەی بارزانی بوو، چونکە مەکتەبی سیاسی دەیەویست بۆ ماوەیەک خۆ بە دڵسۆزی پێکهاتنە پێشینەکە –کە لە نێوان ئیبراهیم ئەحمەد و تاهیر یەحیادا و هەر لە ساڵی 1962ەوە ساز کرابوو-ی لەگەڵ ڕێژیمی نوێدا پێشان بدات[17]. ئەوجا بۆ دەبێ ئیبراهیم ئەحمەدێک، کە بیەوێ چەپترین مرۆڤی ئەودەمەی عیراق و میوانی کوردستانەکەی خۆی بداتەوە دەست بەعسێکی نەتەوەیی ڕەگەزپەرستەوە و چەک بکات و پەلامار بدات و بکوژێت، بە چەپ بژمێردرێت؟!.کاتێک کە بەعس قاسمیان ڕووخاند و خۆیان دەسەڵاتیان لە عیراقدا گرتە دەست، بەیاننامەی ژمارە 13یان دەرکرد بۆ قەڵاچۆکردنی کۆمۆنیستەکانی عیراق "مەکتەبی سیاسی پارتیش بڵاوکراوەیەکی ناوخۆیی بە هەمان ناوەڕۆک دەرکردبوو بۆ فشار خستنەسەر شیوعییەکان و نەهێشتنیان لە کوردستاندا. دەیان هاوڕێمان لە گوندی(مالومە)کە بارەگای مەکتەبی سیاسی لێبوو لە زینداندا بوون و ئەشکەنجە و ئازار دەدران و داوای پاکانەکردنیان لێدەکرا و ژمارەیەکی زۆریان لە هاوڕێیانمان چەک کرد و هێرشیان کردە سەر چەند بنکەیەکی پێشمەرگەکانمان لە شاخی(بەمۆ)ی ناوچەی خانەقین و وەڵەسمت لە ناوچەی شارەزوور و هەڵەبجە و شوێنەکانی تر"[18] و "چەند کۆمۆنیستێک لە ناوچەی(بەمۆ) بەدەستی پێشمەرگەکانی پارتیی کوژران. لە هەموو شتێکیش خراپتر ئەوە بوو، کە عەلی عەسکەری بە دەمانچەکەی خۆی دوو کۆمۆنیستی لەوانەی، کە دوای شەڕی بەمۆ بە یەخسیری کەوتبوونە دەستی، کوشتبوون"[19]. حیزبی کۆمۆنیستی عیراق، کە لە هاریکاریی و داڵدەدانی سەرکردەیەتی شۆڕشی کورد، ڕێبەرایەتی بارزانی، دڵنیابوو، ئیدی پشتی لێ دەکاتەوە و بە مافی خۆی دەزانێت، ئەویش بنکەی پێشمەرگە و چەکداریی خۆی لە هەر شوێنێکی کوردستاندا بکاتەوە و چالاکیی سیاسی خۆیشی

---

[13] نوري..، مذكرات..، ص248.

[14] خيري..، صدى..،ص230.

[15] عەبدوڵڵا..، بیرەوەری..، ل135.

[16] ادامسن..، الحرب..، ص72-73(المقدمة بقلم جرجيس فتح الله المحامي).

[17] سەرچاوەی پێشوو، ل73، پەراوێزی ژمارە 33.

[18] بانیخێڵانی..، بیرەوەرییەکانم..، ل215.

[19] نوري..، مذكرات..، ص247.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

ئەنجام بدات. ڕێکخراوی کەرکووکی حیزبی کۆمۆنیست، لە گوندی "قەوالّی" لە ناوچەی کفری، خڕدەبنەوە و بنکەیەک بۆ خۆیان دەکەنەوە، لێ چەکدارانی پارتیی لێناگەڕێن و دەریاندەپەڕێنن و ئەوانیش ناچار دەبن بچن بۆ ناوچەی دەربەندیخان و لەوێش لە سەر ڕووباری "سیروان" لەگەڵ چەکدارانی پارتییدا تووشی پێکدادان دەبن و چەند کەسێکیان لێ دەکوژرێن. ئیدی ناچار دەبن بگەڕێنەوە ناوچەی کفری و پاشتریش هەندەک چەکداریان ڕوویان کردە ناوچەی ڕەواندز و هەندرێنی ژێردەسەلآتی بارزانی. ڕێکخراوی سلێمانی، دوو بنکەی لە ناوچەکانی هەڵەبجە و قەرەداغ کردەوە. بنکەی هەڵەبجەیان پارتیی گرتی و کۆمەڵێکی لێ کوشتن و ئەوانەی قەرەداغیش، کە هەر لەژێر گوشاری پارتییدا بوون، هەلآتن و هەندێکیان چوون بۆ "کلکەسماق" و هەندێکیشیان کەوتنە "سووورداش" و پاشتریش لەلایەن پارتییەوە چەککران. ڕێکخراوی هەولێریش، سێ بنکەیان لە ڕەواندز، شەقلآوە و گوندی "داربەسەر" لە کۆیە، کردەوە. لە چیای ئەلقۆش"القوش"ی لای مووسڵیش بنکەیەکی چەکداریی کرایەوە[20]. تەنێ ئەو بنکانەیان کە لە دەڤەری دەسەلآتی سەرکردەیەتیی بارزانیدا بوون بە سەلامەتی دەردەچن و ئازادی هەموو جۆرە چالاکییەکیان دەبێت. لە "بەمۆ" و ناوچەی خانەقینیش بنکەی چەکدار دەکەنەوە. بەلآم سەرانی پارتیی ئەو ناوە، کە هەموو سەر بە دەستەی ئیبراهیم ئەحمەدن و بە تایبەت عەلی عەسکەری، ڕێگەیان نادەن و دەکەونە دژایەتیکردنیان. عەلی عەسکەری بە هێزێکی گەورەوە، هێرش دەکاتە سەر بنکەی "بەمۆ"ی حیزبی کۆمۆنیستی عیراق و پاش چەند ڕۆژێک شەڕی نابەرابەر، بنکەکە دەگرن و چەند پێشمەرگەیەکی کۆمۆنیست دەکوژن و چەندیشیان لێ بریندار دەکەن و پێنج کادری پێشکەوتوویشیان کە بە یەخسیری دەیانگرن پاشان دەکوژن. هەندێکیشیان، کە یەخسیر دەکرێن دەنێردرێن بۆ زیندانی "ماوەت"، یەکێک لەوانە "عەبدولڕەحمانی ساڵحی خلە"ی ئەندام کۆمیتەی شاری سلێمانی دەبێت. هەندێک لە پێشمەرگە کۆمۆنیستەکان لە کاتی ڕاونان و هەلآتندا لە ئاوی "سیروان" دەخنکێن. یەکێک لەوانە"بەکری حاجی ئەحمەد نەمەڵی" دەبێ. هەر دوای ئەو ڕووداوانە هێزەکانی عەلی عەسکەری پەلاماری بنکەی "وەڵەسمت" یش دەدەن و بنکەکە داگیر دەکەن و کۆمەڵێکی دی پێشمەرگەی کۆمۆنیست دەگرن و دەکوژن. لە نێو گیراوەکاندا دووانیان ژن دەبن، کە چەکدارانی پارتیی دەیاندەن بە دەستی ڕژێمی بەعسەوە[21]. ئەحمەد بانیخێلآنی دەڵێ:"دەستدرێژی برادەرانی پارتی لە ناو شاری سلێمانیدا تەشەنەی کرد، دوو هاوڕێی تێکۆشەرمان عبدالرحمان سالحی خلە و مەلا عەلی مەلاریایان گرت و لە (کانی ماسی) کە بنکەی (پ.م)ی ناو شاری لێ بوو لە ژێر ئەشکەنجەدا شەهیدیان کرد و پاشان تەرمەکانیان سوتاند. هەروا لەیەک ڕۆژدا حەوت هاوڕێی ترمانیان لەسەر دوکانەکانیان لەناو شاردا شەهید کرد"[22]. حەمەی عەزیز(خاڵە حەمە)، کە یەکێکە لە خەڵکانی نەتەوەیی کورد و لە بزاڤی کوردایەتیشدا ڕۆڵی خۆی هەبووە، لەمەڕ ڕەوتار و هەڵوێستی بارزانی و دەستەی ئیبراهیم ئەحمەدەوە بەرانبەر کۆمۆنیستەکان و ڕووداوەکەی "بەمۆ"وە دەڵێت:"لە هەموو لایەکەوە {بەعسییەکان-شاکەلی}پەلاماری کۆمۆنیستەکانیاندا، ئەوانیش تا توانیان داکۆکیان لە خۆیانکرد، هەزارانیان لێگیرا و کوژرا، هەزارانیش ڕوویان کردە وولآتە دراوسێکان و کوردستان، ئەوانەی ڕوویانکردە ناوچە ڕزگار کراوەکانی قەڵەمڕەوی بەهەشتی بارزانی پەنادران و ڕێزیان لێگیرا و مەودای چالاکیشیان درا، ئەوانەش((لە کوردەکان)) کە ڕوویانکردە قەڵەمڕەوی مەکتەبی سیاسی بەرهەڵستیان لێکرا و شەڕیان لەگەڵ کرا و لێیان کوژرا و لێیان گیرا، بۆ وێنە ڕۆژێکی هاوینی ساڵی 1963 چاوم بە برادەری خۆشەویستم

---

[20] عبدالكريم..،أضواء..، الجزء الثالث(8 شباط1963-18تشرين الثاني1963)، ص118-119.

[21] عەبدوڵلا.. بیرەوەری..، ل139-145.

[22] بانیخێلآنی..،بیرەوەرییەکانم..، ل220.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

بەهەشتی کاک ئەورەحمانی ساڵحی خلە، کەوت لەگەڵ کۆمەڵێک گیراو ئیشی پێدەکرا، ئەملاو ئەولام ماچکردو لێم پرسی بۆچی و لە کوێ گیراوە، ووتی لەگەڵ هەندەک هاورێیانماندا لەلای سەرتەک و بەمۆ بووین، هاتنە سەرمان و کوژراو و بریندارمان هەبوو، منیان گرت و ناردوویانم بۆ ئێرە"[23]. عەلی عەسکەری لە سەر خڕکردنەوەی ئابوونە و پیتاکیش، کە بە تۆبزی بەسەر گوندنشینەکاندا سەپاندبوویان، دەستی لە کوشتنی خەڵکانی بێتاوانی کۆمۆنیستدا هەبووە. گوندەکانی"شیرەمەڕ، گامێشتەپە، چاوگ، شەکرالی"، کە دانیشتووانەکانیان، سەر بە حیزبی کۆمۆنیستی عیراقی بوونە، لەبەر ملکەچنەبوونیان بۆ ئابوونەدان بە پارتیی، عەلی عەسکەری بە سەرۆکایەتیی هێزێکی چەکداریی گەورەوە، دەوری ئاوایی "چاوگ" دەدا و هێزەکە دەستدەکەن بە تەقە بە نێو ئاواییدا و خەڵکی گوندیش بەرەنگاری ئەو هێزە دەبنەوە. لە ئەنجامدا دوو کەسی کۆمۆنیستی بێچەکی گوندەکە "قەدحە عەلی" و "عەبدوڵڵا عینایەت" دەکوژرێن و چەند ماڵێکی کۆمۆنیستی ناسراو دەسووتێنرێن و عەلی عەسکەری داوا دەکات، کە هەموو کۆمۆنیستەکان خۆبدەنەدەستەوە، وەلێ ئەوان ئەو کارە ناکەن و ئیدی کۆمەڵە ماڵە کۆمۆنیستێکی دیکەش لە گونددا، دەسووتێنن و دەکەونە گرتنی خەڵکانی سەر بە حیزبی کۆمۆنیست و ئازاردانیان لەو گوندانەی ئەو دەوروبەرەدا و، هێندە تەنگ بە خەڵکەوە هەلدەچنن، تا دەبنە هۆی ئەوەی، کە کەسانێکی ناسراوی وەک "حاجی ڕەئووف نەورۆڵی" و "کوێخا عەلی چاوگی" لە ڕقی ڕەوتاری ناپەسەندی سەرانی پارتیی، پەنا ببەنە بەر ئەوەی، کە ببنە جاش و چەک بۆ حوکوومەت هەڵگرن[24]. دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد، بە کوودێتای 8 شوباتی 1963ی بەعسییان شاگەشکە گرتوونی و کۆڵێک کەیفیان پێی ساز بووە و داکۆکیشیان لێ کردووە و بە دەرفەتیشیان زانیوە بۆ کەوتنە پەلاماردانی کۆمۆنیستەکان، وەک ئەوەی تۆڵەی ڕقی خۆیان لە قاسم، لەوان بکەنەوە و خۆیشیان بە نوێنەری بەعس زانیوە لە کوردستاندا. دەکرێ هەڵەبجە وەک نموونەیەک بهێنینەوە. لە هەڵەبجە، کە تەواوی ڕێکخستنەکانی پارتیی و لێپرسراوانی، سەر بە دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد بوون، ڕۆژی یەکەمی کوودێتا، 8ی شوبات، هەر لەپاش نیوەڕۆوە، هێزی پێشمەرگە و لێپرسراوانی پارتیی لە گوندەکان و ڕێگاکانی دەوروبەری شاری هەڵەبجەدا دامەزران و خۆیان ئامادەکرد. لە ئێوارەدا هەموویان هاتنە نێو شارەوە و جێگا بڵند و گرنگەکان و سەر ڕێگاکانیان گرت و لەناو شاردا بە زۆری بڵاوبوونەوە و دەسبەجێ لە بڵندگۆی مزگەوتەکانەوە دەستیان بە وتاردان کرد و یەکەم قسەشیان بۆ جەماوەری هەڵەبجە ئەوە بوو، کە ئەوەی ڕوویداوە ڕۆژێکە، ئەوان ساڵانێکە خوێنی لە پێناودا دەڕێژین و چاوەنۆڕین. فەرمانی جموجووڵنەکردنی هەموو کەس و هێزێکیان دەرکرد و بڕیاری ئەوەیشیان دا، کە ئەوەی بجوڵێتەوە جووڵەی دەبڕن و زۆری تریشیان گوت. بۆ ڕۆژی دووەم شانبەشانی پۆلیس کەوتنە گەڕان و دەیانگوت، کە بۆ پاراستنی ناو شار ئەو کارە دەکەن. بە هەڵسوکەوت و ڕەوتاریان وایان پێشاندەدا، کە ئەوان بۆ خۆیان قاسمیان ڕووخاندووە و دەسەڵاتیان گرتووەتە دەست. ئیدی بەو کارەیان کۆمۆنیستەکانیان خستە ڕەوشێکی دژوارەوە، تا ئەو ڕادەیەی،کە نەیانتوانی هیچ جووڵانەوەیەک لە دژی کوودێتاکە بکەن، چونکە یەکسەر پارتییەکان لێیان ڕاست دەبوونەوە و خراپیان پێ دەکردن[25]. دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی، وەنەبێ هەر لە دوای کوودێتای 1963ی بەعس، ئەو هەڵوێستەیان لە حیزبی کۆمۆنیستی عیراق بووبێت"مەکتەبی سیاسی پارتی، هەر لە ساڵی 1961ەوە دەستیان کرد، بە ڕاونان و کوشتن و بڕینی شیوعییەکان لە شارو شارۆچکەو گوندەکان بە

---

[23] عەزیز، حەمەی(خاڵەحەمە)، بیرەوەری، ئاوڕێک لە رابوردوویەکی نزیک، باسکار، ژمارە 3، 1999، ل78.
[24] عەبدوڵڵا..، بیرەوەری..، ل130-132.
[25] سەرچاوەی پێشوو، ل132-133.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

رابەرایەتی حیلمی عەلی شەریف، لە چیای بەمۆ و ژاڵەناوو گوندەکانی بەری سیروان، ئەوانەی ئەگیران ڕەوانەی بەندیخانەی گەلاڵە ئەکران و ئازارو ئەشکەنجە ئەدران. لە ساڵی 1964یشدا کە لایەنێکی تری ڕێکخراوی جوڵانەوەی نیشتمانی دروست بوو کە لە دوای ناوەڕاستی هەفتاکاندا بوو بە(یەکیەتی نیشتمانی ئێستا)..ئەوانیش هەر لەگەڵ جیابوونەوەیاندا لە پارتی، کەوتنە ڕاونان و کوشت و بڕی شیوعییەکان و گیراوەکانیان ڕەوانەی بەندیخانەکانی بەکرەجۆو چەمی ڕێزان ئەکردو زۆریان بێ سەروشوێن ئەکردن"[26]. وەک بەراوردێک لە نێوان هەڵوێستی مەلا مستەفای بارزانی و مەکتەبی سیاسیی پارتیی دیموکراتی کوردستان –کە ئەودەم بە دەست ئیبراهیم ئەحمەد و هاوڕێکانییەوە بوو- بەرانبەر پارتیی کۆمۆنیستی عیراق و هەڵاتنی کۆمۆنیستەکان دوای کوودێتای بەعسی 1963 بۆ کوردستان، نەوشیروان مستەفا ئەمین، کە بۆ خۆی هەر لە دەسپێکی جیابوونەوەی ئەو تاقمەوە لە پارتیی و تا ئێستاش لەگەڵیان بووە و یەکێکیشە لە سەرکردە و هزرڤان و تیۆریزانەکانیان، دەڵێت:"مەلا مستەفا دالدەی دان و، کارئاسانی بۆ کردن، بەڵام ئیبراهیم ئەحمەد ریگەی نەدان. بنکەکانیان داخستن و چەکدارەکانیان چەک کردن. لە هەندی شوین شەر و پێکادان روی داو، لەهەردو لا کوژران"[27]. نەوشیروان مستەفا لەبارەی هەمان مەبەستەوە باسی چۆنیەتیی هەڵسوکەوت و ڕەوتاری، مەلا مستەفا و مەکتەبی سیاسی(واتە: ئیبراهیم ئەحمەد و هاوڕێیەکانی)، لەگەڵ کۆمۆنیستەکاندا بەم شێوەیە دەکات:"مەلا مستەفا بە خۆشییەوە، بەرەو پیریان چو، دالّدەی دان و، ماوەی خۆرێکخستنەوەی دان و، پێویستییەکانی دابین کردن. م س کەوتە تەنگ پی هەلچنین و چەک کردن و گرتنیان و، لە چەند جیگایەک کە بە چەکداری لی ی کو بوبونەوە چوە سەریان"[28]. دۆکتۆر جەمشید حەیدەری، کە بۆ خۆی کۆمۆنیست بووە و لە ساڵی 1963دا لە بەغداوە بۆ کوردستان هەڵاتووە، دەڵێت:"هاوڕێ(بێ){واتە: بروسک، کە ناوی نهێنیی دۆکتۆر حەیدەری بووە لە حیزبی کۆمۆنیستی عیراقدا-شاکەلی{ بۆی{واتە: بۆ دۆکتۆر حەیدەری-شاکەلی} گێڕامەوە کە دەچێتە لای حەمەد ئاغای مێرگە سۆری، دوو میوانی کۆیی لا دەبێ...باس دێتە سەر ئەوەی کە حەمەد ئاغا لە کانی گێزیدا ریگەی بە شیوعیەکان داوە بنکە دروست بکەن. ئەوەش وەک ئەو دوو برادەرە بۆی دەچن کە لەگەڵ ڕێڕەوی شۆڕش ناگونجێ، لێرە مەبەست ڕێبازی مەکتەبی سیاسی پارتیە{واتە: ئیبراهیم ئەحمەد و تاقمەکەی-شاکەلی} ئەوسا حەمەد ئاغا دەڵێ: نامەی مەلا مستەفام بۆ هاتووە کە نووسیویەتی ئەوەی دوژمنی رژێم بێ، دەستی یارمەتیان بۆ درێژ بکەن، بۆیێ حەمەد ئاغا دەڵێ: ئەگەر بۆم بکرێ گۆشتی بەلەکی خۆمیان دەرخوارد دەدەم و یارمەتیان دەدەم –مەبەستی یارمەتی شیوعیەکانە-و حەمەد ئاغا کاغەزەکەی مەلا مستەفا دەخوێنێتەوە"[29]. ئەحمەد بانیخێلانی، کە بۆ خۆی یەکێکە لەو کۆمۆنیستانەی لە ساڵانی 1940ەکانەوە لە ڕیزی حیزبی کۆمۆنیستی عیراقدا تێدەکۆشێت، لە نێوان هەڵوێستی بارزانی و تاقمی ئیبراهیم ئەحمەددا لە هەمبەر کۆمۆنیستەکانی عیراق، وەها بەراورد دەکات:"لەو کاتەدا کە خەتی(م س) لە حزبی شیوعی دەدا و سەرۆک بارزانی دژی ئەو هێرش و ئازاردانەی شیوعیەکان ڕاوەستاو لە بروسکەیەکدا داوای لە گشت هێزەکانی پارتی و شۆڕش کرد کە یارمەتی حزبی شیوعی بدەن و، هاریکاری و کۆمەکی شیوعیەکان بکەن. بەڵام لە ناوچەی سلێمانی و کەرکووکدا کە خەتی(م س) زاڵ بوو گوێیان بە بروسکە و بڕیارەکەی بارزانی نەدا و لە فشار و هێرش بردنە سەر حزبی شیوعی

---

[26] رەشید، قادر(ئەبوشوان)، پشتاشان لەنێوان ئازار و بێدەنگیدا، 1998،ل86.

[27] ئەمین، نەوشیروان مستەفا، پەنجەکان یەکتری ئەشکێنن، بەرلین1997، ل80.

[28] سەرچاوەی پێشوو، ل 69.

[29] حەیدەری، جەمشید، چەند لاپەڕەیەک لە بیرەوەرییەکانم 1949-1966، ستۆکهۆڵم 1993، ل45-46.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

هەر بەردەوام بوون"[30]. بانیخێلانی وەک کۆمۆنیستێک، کە باسی کۆتایی ساڵی 1963 و ئەزموونی خۆی لەگەڵ دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانیدا دەکات، دەڵێت:"ئەو کادر و لێپرسراوە عەسکەرییانەی(پارتی)کە لە راستیدا خەتی(م س) بوون و بە جەلالییەکان دەناسران فشاریان بۆ هێنام و گێچەڵیان بۆ دەسازاندم"[31]. هەرچەندە سۆڤیێتییەکان پێشتر بە ئیبراهیم ئەحمەدیان ڕاگەیاندبوو و داوایان لێ کردبوو، لەگەڵ کۆمۆنیستەکاندا نەرم بن و هاریکارییان بکەن، کۆمەکیان بکەن بۆ ئەوەی لەو کارەساتەی تێی کەوتوون، دەربێن و سەرلەنوێ خۆیان ڕێک بخەنەوە، بەڵام ئیبراهیم ئەحمەد، بە توندی ڕەخنەی لە هەڵوێستی حیزبی کۆمۆنیست بەرانبەر مەسەلەی کورد و لە پشتیوانییان لە قاسم گرتبوو[32] و خۆی و هاوڕێیانیشی ئەو داواکارییەی سۆڤیێتیان پشتگوێ خستبوو و لەسەر تەنگپێهەڵچنین و ڕاونانی کۆمۆنیستان هەر بەردەوام بوون. کاتێک کە عەبدوسسەلام عارف دەسەڵاتی گرتە دەست و خولی یەکەمی بەعس کۆتایی هات و ئاگربەست لە نێوان بزووتنەوەی چەکداریی کورد و عارفدا هەبوو "عارف داوای لە بارزانی کرد ئەو کۆمۆنیستانەی پەنایان بردۆتە کوردستانی ئازاد و لەوێ دەژین، تەسلیمیان کاتەوە، تەسلیم کردنەوەی پەنابەران بە ڕەدوونەرانیان پێچەوانەی داب و نەریتی کوردەوارییە و بارزانی پێی رازی نەبوو. تاڵەبانییەکان{مەبەست تاقمی جەلال تاڵەبانییە نەک هۆزی تاڵەبانی-شاکەلی} ئەوەیان کردە بەهانەیەک و پروپاگەندەیان دەکرد گوایە بارزانیی کۆمۆنیستەکان دادەبەستێت. عارف ئەوەی کردە بەهانەیەک بۆ تۆمەت و بوختان کردن بە بارزانی[33] کە گوایە کۆمۆنیستە و پیاوی سۆڤیێتە و سوورە و...

بارزانی لە تەواوی ئەو ماوەیەی 1963 کە لەتەک بەعسیشدا گفتوگۆی هەبوو، لە هاریکاری و داڵدەدانی کۆمۆنیستەکان بەردەوام بوو و زۆر دووربینانە دەینۆڕییە ئەو مەسەلەیە و دەیزانی کە "ڕۆژێ لە ڕۆژان لەگەڵ بەعسییەکاندا ڕێک ناکەوێ، بەڵام بەرانبەر کۆمۆنیستەکان دەبێ هەڵوێستی هەبێ. هەر لەبەر ئەو هۆیەشە، کۆمۆنیستەکان خۆشیان دەوێ"[34]. بارزانی وەک نیشتمانپەروەرێک و شۆڕشگێڕێک هەمیشە، کۆمەکی بە هەموو باڵەکانی حیزبی کۆمۆنیست و هەموو نەیارانی ڕێژیمی بەغدا کردووە. پاش کودێتای بەعسی 1963 و ئەو قەیرانەی، کە حیزبی کۆمۆنیستی عیراق دووچاری بوو، هەندەک کۆمۆنیست لە حیزبەکەی خۆیان دوورکەوتنەوە و کۆمیتەیەکیان بە نێوی "کۆمیتەی شۆڕشگێڕیی" دامەزراند، کە ڕەخنەیان لە حیزبی کۆمۆنیست هەبوو و دەیانەویست لە بەغدا و لە ڕێگەی کاری سەربازییەوە، کارێکی دژ بە حوکومەت ئەنجام بدەن. کۆمیتەکە ئەندامێکی خۆیان بە نێوێ"موتعیب خومەییس-متعب خميس" ناردە ناوچەی قەلادزە، بۆ پێوەندکردن بە "سەلیم ئەلفەخری"یەوە و قایلکردنی بە گەڕانەوە بۆ بەغدا، بۆ بینینی ڕۆڵی خۆی وەک ئەفسەرێک لە کاری سەربازیی ئەو کۆمیتە شۆڕشگێڕییەدا. "ئەلفەخری"، بە ناسنامەی ساختە و وەک کورد و بە کارئاسانی و لە ڕێگەی پسوولەیەکی بارزانییەوە، بۆ ئەوەی ڕێگەی پێ نەگیرێ، گەڕایەوە بەغدا[35]. پاش لەتبوونی پارتیی و لادانی دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد-جەلال تاڵەبانی لە ساڵی 1964دا و، کەوتنیان دوای ماوەیەک بە لای حوکومەتی عیراقدا، بارزانی –وەک

---

[30] بانیخێلانی..، بیرەوەرییەکانم..،ل216.

[31] سەرچاوەی پێشوو، ل 213.

[32] ئەمین..، پەنجەکان..، ل72.

[33] نەبەز، جەمال، کوردستان و شۆڕشەکەی، کوردۆ کردوویە بە کوردی، سوید 1985، ل240.

[34] عەزیز..، خولانەوە..، ل84.

[35] عبدالكريم..، أضواء ..، الجزءالرابع(18تشرين الثاني1963-17-30تموز1968)، ص116.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

تاکە نێوەندی دەسەڵات و تاکە هێز و سەرکردەی بزاڤی چەکداریی کورد لە کوردستاندا- زێتر باوەشی بۆ کۆمۆنیستەکان کردەوە و کۆمەکی کردن. ساڵی 1967یش، کە حیزبی کۆمۆنیستی عیراق بوو بە دوو بەشەوە، بارزانی هەردوو بەشەکەی گرتبووە خۆ و هەردوو لایان بە ئازادی بنکە و کادر و چەکداریان لە کوردستان هەبوو و ئازادانە کاری سیاسی و سەربازیی خۆیان دەکرد. تەنانەت کە خەڵکانێک لە نێو حیزبی کۆمۆنیستی عیراقدا ویستوویانە شەڕی چەکدار دژ بە حوکوومەت لە بەغدا و شوێنەکانی دیکەی عیراق ئەنجام بدەن، بارزانی دەستی کۆمەکی بۆ درێژ کردوون. پێش کەرتبوونی حیزبی کۆمۆنیستی عیراق بۆ سەرکردەیەتیی نێوەندی(القيادةالمركزية) و کۆمیتەی نێوەندی(اللجنةالمركزية) "وا باوبوو کە عەزیز ئەلحاج لەگەڵ حەبیب موحەممەد کەریمدا بە نهێنی هاتووە بۆ لای بارزانی و بە نهێنیش گەڕاوەتەوە و چەند پارچە چەکێکیشی وەرگرتووە و گەیاندوویەتی بە بەغدا"[36]. عەزیز ئەلحاج لەو کۆبوونەوەیدا لەگەڵ بارزانی، کە بە نیازی کۆمەک و خۆچەسپاندن لە کوردستاندا، کردی، ئامادەیی بارزانی بۆ کۆمەک وەدەست هێنا و هەردوو سەرکردەیەتیی نێوەندی(القيادةالمركزية) و کۆمیتەی نێوەندی(اللجنةالمركزية) حیزبی کۆمۆنیست لە دەوری سەرکردەیەتیی بارزانی کۆوەبوون و کۆمەکیان لە بارزانییەوە پێ دەکرا[37]. کەچی لەهەمان کاتدا تاقمی ئیبراهیم-جەلال لەگەڵ هەردوو حیزبە کۆمۆنیستەکاندا ناکۆک بوون. لە کاتێکدا کە حیزبی کۆمۆنیستی عیراق(سەرکردەیەتیی نێوەندی-القيادةالمركزية) وەبەر دڕندەترین شاڵاوی بەعس کەوتبوو و قەڵاچۆ و بنبڕ دەکرا، پارتییەکەی ئیبراهیم ئەحمەد-جەلال تاڵەبانی لە ترۆپکی هاریکاریدا بوون لەگەڵ بەعسدا و ڕاوی نەیارانی ڕێژیمیان —لەوانەش کۆمۆنیستەکانی قیادەی مەرکەزی- بۆ بەعس دەکرد و تەواوی ئەو کار و کردەوانەشیان بۆ خۆیان بە چەپایەتی و کوردایەتی و شۆڕشگێڕی لە قەڵەم دەدا. کۆمۆنیستە نەریتییە ڕەدووکەوتووەکانی سۆڤێتی لێژنەی مەرکەزییش لە ساڵانی پاشکۆیەتییاندا بۆ بەعس، هەمان هەڵوێستیان بەرانبەر بە کۆمۆنیستەکانی قیادەی مەرکەزی هەبوو و ئەوان و تاقمی جەلال تاڵەبانی، دووزمانییان لەسەر ئەو کۆمۆنیستانە دەکرد و لەگەڵ بەعسدا لە یەک سەنگەردا، دژایەتییانیان دەکرد و هەوڵی لەنێوبردنیان دەدان[38]. وەک

---

[36] بانیخێلانی..، بیرەوەرییەکانم..،ل284. هەروەها بنۆڕە: عبدالكريم..،أضوا'..، الجز ٍالرابع(18تشرين الثاني1963-17-30تموز1968)، دارالمرصاد، بيروت، ص196. ساڵی چاپی ئەم کتێبە نەنووسراوە.

[37] عبدالكريم..،أضواء..، الجزءالرابع(18تشرين الثاني1963-17-30تموز1968)، دارالمرصاد، بيروت، ص113.

[38] الحاج، عزيز، من أوراق الحياة، باريس 1997، ص55،69. ئێوارەیەکی پاییزی 1973، لە کەرکووکەوە بۆ سەردانی فەرهادی برام، کە ئەودەم لە حەفتەنامەی بیری نوێی حیزبی کۆمۆنیستی عیراقدا کاری دەکرد، چووم بۆ بنکەی بیری نوێ لە شەقامی ئەسسەعدوونی بەغدا. کە چووم فەرهاد لەوێ نەبوو و ئیدی لەگەڵ کاک جەلال دەبباغ و کاک ڕەفیق سابیردا، کە ئەوانیش لەوێ کاریان دەکرد، دانیشتین. لەو ماوەیەدا قەسرولنهایە(قصر النهاية)، کە بەندیخانەیەکی زۆر پیسی دەسگای ئاسایشی عیراق بوو، دوای لەنێوچوونی نازم گزار کرابووە و خەڵک دەیتوانی بچێتە تەماشاکردنی. کاک جەلال دەبباغ چووبووە سەردانی ئەوێ و بۆ ئێمەی دەگێڕایەوە، کە چۆن لەوێ لەسەر دیواری ژوورەکانی ئەو زیندانە، خەڵکە کۆمۆنیستەکان بە خوێنی خۆیان دروشمی بژی حیزبی کۆمۆنیست و بڕوخێ بەعس و دەیان دروشمی شۆڕشگێڕانەی دیکەیان نووسیوە. کاک جەلال ئەوەی لەبیر چووبوو، کە ئەوان(تاقمی لێژنەی مەرکەزی) خۆیان لەگەڵ ڕێژیمی بەعسدا هاریکار و لە بەرەیەکدا بوون. منیش ئەوەم وەبیر هێنایەوە، کە ئەوانەی ئەو دروشمانەیان نووسیوە، کۆمۆنیستەکانی سەرکردەیەتیی نێوەندیی(القيادةالمركزية)ن. ئەوانن کە زیندانی بوون و کوژراون و ئەوان کۆمۆنیستەکانی لێژنەی مەرکەزی(اللجنةالمركزية)نین. هەر لە ساڵی 1967ەوە، کە دووبەرەکی کەوتە نێو حیزبی کۆمۆنیستی عیراقەوە و ئەو حیزبە بوو بە دوو کەرتەوە، کەرتی سەرکردەیەتی نێوەندیی(القيادةالمركزية)، کە بە شۆڕشگێڕ و کەرتی لێژنەی مەرکەزیی(اللجنةالمركزية)، کە بە سازشکار دەناسران. ئەوانەی سەر بە سەرکردەیەتی نێوەندیی(القيادةالمركزية) بوون، وەک نیشانەی ترسنۆکی و خۆبەدەستەوەدان، نازناوی "أهل البطانيات- واتە: خێڵی پەتوو یا تاقمی پەتوو " یان لە تاقمی لێژنەی مەرکەزی (اللجنةالمركزية) نابوو، چونکە ئەوانە هەمووددەم بە خۆ و یەک دوو پەتووەوە ئامادە بوون، کە ئەگەر پۆلیس هات و لە دەرکەیانی دا، یەکسەر و بێ هیچ بەرگرییەک

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

دژەکارێک لەهەمبەر هەڵوێستی نەیارانەی جەلالییان لە حیزبی کۆمۆنیستی عیراقی، سەرکردەیەتیی نێوەندی "القيادةالمركزية" و بڕوابوون بە ڕاستی و ڕەوایی خەباتی شۆڕشی کوردستان بە سەرکردەیەتی بارزانی، لە جڤینی فرەوانی کادرانی ئەو حیزبە، لە کانوونی دووەمی 1968دا، دوای گفتوگۆ و دەمەتەقەیەکی خەست و دووروودرێژ لەمەڕ پێوەندەکانی ئەو حیزبە، لەگەڵ حیزبە کوردییەکان و حیزبە نەتەوەییە عەرەبییەکان و حیزبی بەعس بە هەردوو باڵەکەیەوە، باڵی سەر بە سووریا و باڵی عەفلەق-ئەلبەکر و حیزبی نیشتمانیی دیموکراتی، جڤینی کادران بڕیاری هاوپەیمانێتی لەگەڵ بزاڤ و حیزبی بارزانی و بڕینی هەموو پێوەندێک لەگەڵ حیزبی تاڵەبانیدا دا[39]، نەک هەر ئەوە بەڵکە حیزبی کۆمۆنیستی عیراق-سەرکردەیەتی نێوەندیی"القيادةالمركزية" هەر لە کاتی دامەزراندنیشیەوە لە 17-9-1967دا، بەشدار بووە لە بزاڤی کورددا، بە سەرۆکایەتی بارزانی[40]. کە حیزبی بەعس لە ساڵی 1968دا جارێکی دیکە دەسەڵاتی گرتەوە دەست و "دەستی بە تەنگپێهەڵچنین و گوشارخستنە سەر کۆمۆنیستەکان و دژایەتی بارزانی(بێگومان بە کاریگەرێتی تاڵەبانی)کردەوە و دواتریش، کە حیزبی قیادەی مەرکەزی{سەرکردەیەتی نێوەندیی حیزبی کۆمۆنیستی عیراقی-شاکەلی)} کەوتە هەڵوێستی دژایەتی بەعس، بە گوێرەی هێڵی گشتی سیاسەتی ئێمە، کارێکی سروشتی و ژیربێژانە بوو، کە بارزانی بە "هاوپەیمانێکی گرنگ" دابنێین، دژی "دوژمن" واتە، دەسەڵاتی نێوەندی"[41]. نێوانی بارزانی و کۆمۆنیستەکانی عیراق هەمووده‌م باش بووە. ئەحمەد بانیخێلانی دەڵێت:"پەیوەندی نێوان حزبی ئێمە و پارتی دیموکراتی کوردستان و سەرۆک بارزانی، بەگشتی پەیوەندییەکی باش و دۆستانە و برایانە بووە. پێم وایە لە مێژووی سیاسیی کوردستان و عیراقدا، جگە لە حزبی شیوعی و پارتی دیموکرات هیچ دوو حزبێک لە مەیداندا نەبووە هێندەی ئەم دوو حزبە (لەگەڵ ئەو ناکۆکی و پێکدادانەش کە جاروبار روویداوە)پەیوەندی دۆستانە و هاوخەباتی خۆیان پاراستبێ"[42]. پاش کۆنگرەی شەشەمی پارتیی لە تەمموزی 1964دا و وەدەرنانی تاقمی ئیبراهیم –جەلال و دانانی کۆمیتەیەکی ناوەندیی نوێ، ئەنجومەنێک بە ناوی ئەنجومەنی ڕاپەڕاندنی شۆڕش دامەزرا، کە نوێنەری جیاوازی خەڵکی کوردی تێدا بوو. حیزبی کۆمۆنیستی عیراقیش دەچنە لای بارزانی و پێی ڕادەگەیەنن کە باشتر وابوو نوێنەری ئەوانیش لەو ئەنجومەنی ڕاپەڕاندنەدا هەبووایە. بارزانییش پێیان دەڵێت:"چۆن ئێوە نوێنەرتان نییە، ئەی ئەز چمە؟ من نوێنەری ئێوەم"[43]. بەوەدا نێزیکایەتیی بارزانی لە کۆمۆنیستەکانەوە تا ڕادەی ئەوەی خۆی بە نوێنەری ئەوان بزانێت و ڕێزگرتنی ئەوان لێی تا ڕادەی ئەوەی بە نوێنەری خۆیان و سەرۆکی هەموو لایەکی بزانن [44] دەردەکەوێت. هەڵوێستی بارزانی بەرانبەر

و دەنگەدەنگێک وەدووی کەون بۆ زیندان و لەوێش لێی پاڵ دەنەوە. بێجگە لەوەش نێوی "کارگێڕیی تاپۆ-دائرةالطابو" و "کارگێڕی ئەرشیف-دائرة حفظ الاوراق"یان، لە لێژنەی مەرکەزیی(اللجنةالمركزية) حیزبی کۆمۆنیستی عیراق نابوو، کە پتر لە دەسگایەکی کارگێڕی دەچوو.

[39] الحاج، عزيز، حدث بين نهرين، في تلخيص تجربة حزب القيادةالمركزية ايلول1967-ربيع1969، الجزء الاول،باريس 1994، ص143. حیزبی کۆمۆنیستی عیراق-سەرکردەیەتیی نێوەندی"القيادةالمركزية"، سەنگەری پێشمەرگە و ڕێبەرایەتیی بارزانیان هەڵبژارد، هەر بۆیەش لەگەڵ حیزبی جەلالییاندا کەوتنە جەنگەوە و هەندێکیشیان لەو پێکدادانانەدا لێ کوژران.

[40] چەندین بنکەی پێشمەرگە و چەکدارییان لە : ناوکێلەکان، کلکەسماق، خەرکنێ(بەمۆ)، سلێمانی و شوێنی دیکە کردەوە.

[41] الحاج..، حدث..،ص143.

[42] بانیخێلانی..، بیرەوەرییەکانم..، ل275-276.

[43] سەرچاوەی پێشوو، ل 218.

[44] سەرچاوەی پێشوو.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

کۆمۆنیستەکان بووبووە هۆی ئەوەی، کە کۆمۆنیستەکان هەموودەم بارزانییان خۆش بویّ[45]. بارزانی ڕێز و خۆشەویستییەکی تایبەتی لە نێو دڵ و دەروونی خەڵکدا هەبوو و زۆرجاران خەڵک لە سەر ئەوەی، کە داوای لیّ کراوە جنێو یا قسەیەکی خراپ بە بارزانی بڵیّ و نەیگوتووە، ژیانی خۆی لە دەست داوە و کوژراوە[46]. بێگومان ئەو خەڵکەی، کە هەڵوێستی وەهایان هەبووە تەنیّ کورد و پارتیی نەبوونە، بەڵکە عەرەب و کۆمۆنیستیش هەبوونە، کە هەمان هەڵوێستیان هەبووە و کورد و پارتییش هەبوونە، کە بە پێچەوانەی ئەوانەوە هەڵوێستیان نواندووە. لە سەردەمی قاسمدا، ڕێژیم بڕیارێکی دەرکرد، کە دەبیّ هەموو مامۆستایانی دەڤەری کوردستان برووسکەی پیرۆزبایی و پشتگری بۆ حوکوومەت بکەن و دژی بارزانی و شۆڕشی کورد بدوێن و ئەوەی ئەو کارەی جێبەجیّ نەکردبا، لە کار دەر دەکرا. حیزبی کۆمۆنیست دژی ئەو کارە بوو و داوای لە ئەندامان و دۆستانی خۆی کرد، کە وەها کارێک نەکەن و ئەوەیشی بیکردایە بە بڕیاری حیزب(کۆمۆنیست) لە حیزب دەردەکرا. مامۆستایانی سەر بە پارتیی و هەندەک کۆمۆنیستیش ئەو کارەیان کرد و برووسکەیان لێدا. کەم کەس ئەو کارەی نەکرد. ئەوانەشی کە نەیانکرد، بەشێکیان گیران و بەشیکیشیان هەڵاتن و خۆیان شاردەوە. یەکێک لەوانەی کە ئەو کارەیان نەکرد، مامۆستایەکی کۆمۆنیستی عەرەب بوو لە سلێمانی، بە نێوی زوهەیر ئەلزوبەیدی "زهير الزبيدي". ئەو پیاوە برووسکەی نەکرد و جنێوی بە بارزانی نەدا. لە سەر ئەوە گیرا و ئەشکەنجەیەکی زۆریان دا و هەواڵەی بەغدا کرا[47]. ئەحمەد بانیخێڵانی لەو بارەیەوە دەڵێت:"بەشێک لەو هاوڕێیانەمان لە زیندانا مانەوە تا کودەتاکەی هەشتی شوباتی 1963ی بەسەردا هات، هۆی مانەوە و ئازادنەکرانی ئەو کەسانەی کە لەو دەمەدا و لەسەر کێشەی ئاشتی بۆ کوردستان گیرابوون بەوەوە بەسترابوو، گەر جنێوت بە (سەرۆک بارزانی) بدابا و دژی قسەت بکردبا ئازاد دەکرایت و ئەو کارەشت نەکردبایە لە بەندیخانەدا دەمایتەوە. هەرچەندە هەندیّ لەو کەسانەی بەناوی پارتیەوە گیرابوون جنێوی خۆیان دەدا و بەردەبوون، بەڵام شیوعیەکان بە کورد و عەرەبیانەوە، تا سەر ڕەفزی ئەوەیان کرد جنێو بە(بارزانی) بدەن یان دژی ڕاوەستن"[48]. کۆمۆنیستەکان لە نێوان سەرکردەیەتیی بارزانی و تاقمی ئیبراهیم-جەلالدا هەردەم بارزانی و شۆڕشەکەی وییان پیّ ڕاست و دروست و شەرعی بووە و لایەنەکەی دیکەیان پیّ چەوت و هەڵە و ناشەرعی بووە[49] و پێشیان وابوو کە"سیاسەتی پشتیوانی کردنی حکومەتی عیراق و دژایەتی کردنی شۆڕش، سیاسەتێکی چەوت و خائینانەیە"[50]. بەهائەددین نووری لەم بارەیەوە دەڵێت:"لە تاوانبارکردنی ئەو یاخیبوونەی، کە دەستەیەکی

---

[45] عەزیز.، خولانەوە.، ل84.

[46] ساڵی 1963 لە نێوان کفری و سەرقەڵادا لە گەرمێنی کوردستان و لەو شوێنەی، کە پێی دەڵێن قاتەکانی کفری، شەڕێکی سەخت لە نێوان پێشمەرگە و لەشکری حوکومەتدا ڕووی دا. بێجگە لە پێشمەرگە، خەڵکانێکی سەر بە پارتیی و عەشایەری ئەو دەوروبەرەش بەشداریی ئەو نەبەردەیان کرد. بێگومان شەڕ لەو دەشتاییە بێئاوەدا و کەمیی و نارێکیی هێزی پێشمەرگە، شەڕێکی نابەرانبەر دەبیّ. پێشمەرگەیەکی زۆر لەو شەڕەدا شەهید بوون و چەند کەسێکیش یەخسیر کران. یەکێک لەو کەسانەی، کە دەسگیر کرا، عەبەئامە(عەبدوڵڵا ئیسماعیل) بوو. عەبەئامە، خەڵکی کفری بوو و پارتیی بوو. ئەفسەر و سەربازەکانی حوکوومەت، وەک مەرجێک بۆ نەکوشتنی، زۆریان لەگەڵدا بە قسە و پاشان بە لێدان و ئازاردان هەوڵ دا، کە جنێو بە بارزانی بدات، بەڵام ئەو هەر جنێوی نەدا. پاشان کە زانییان ئەو هەر سوورە لە سەر ڕای خۆی بە دارتەلێکەوە هەڵیانواسی و دیسان داوایان لێکردەوە، کە جنێو بدات و هەڕەشەی کوشتنیان لیّ کرد، ئەگەر جنێو نەدات، وەلیّ ئەو هەر خۆی ڕاگرت و جنێوی بە زاردا نەهات. ئەوجا ئەوانیش گوللەبارانیان کرد و تەواوی عەبەئامەی بیروباوەڕ و ئاوات و لەش و قارەمانێتییان پارچەپارچە کرد.

[47] عەبدوڵڵا.، بیرەوەری.، ل129-130.

[48] بانیخێڵانی.، بیرەوەرییەکانم.، ل186.

[49] سەرچاوەی پێشوو، ل 250.

[50] سەرچاوەی پێشوو، ل276.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

جیابووەوەی نێو پارتیی بە سەرۆکایەتیی ئیبراهیم ئەحمەد، دژی بارزانی ڕایانگەیاند دوودڵیمان نەکرد. ئەم یاخیبوونەمان بە ملکەچکردن بۆ حوکوومەت دانا و لە یەکەم ڕاگەیاندنێکیشدا، کە لە لایەن سەرکردەیەتیی ڕێکخراوی هەرێمەوە دەرکرا، بە هەڵوێستێکی خیانەتکارانە نێومان برد. داواشمان لە چەکدارەکانی خۆمان کرد، کە بەشداریی لە شەڕی دژ بەواندا نەکەن"[51].

پاش کوودێتای 1968ی بەعس و لابردنی عەبدوڕڕەحمان عارف لە دەسەڵات، بەعسییەکان"جارێکی دی بە توند و تیژی دەستیان کردەوە بە بەربەرەکانێی کۆمۆنیستەکان. ئەوجا ئەوانیش ناچار بوون سەرکردەیەتیی خۆیان بەجارێک ببەنە نێو چیاکانی کوردستانەوە، و ئەمەش مانای وابوو، کە بێ چەند و چۆن پشتگیریی شۆڕشی کورد بە سەرۆکایەتیی بارزانی بکەن، و بەتایبەتی دژی دەستەی تاڵەبانی بوەستن کە بەڕاستی ئەو دەمە وەک بەتالیۆنێکی بەعس شەڕی شۆڕشی کوردیان دەکرد"[52]. بێجگە لە کۆمۆنیستەکان، کە ڕێز و خۆشەویستییان بۆ بارزانی هەبوو، تەواوی خەڵکانی دیکەی بەرهەڵستکار و دژی ڕێژیمی بەعس وەک نەتەوەییە عەرەب و ناسرییەکانیش پشتیوانیی خۆیان بەرانبەر بارزانی دەردەبڕی و تاقمی ئیبراهیم-جەلالیان بە هاوکاری بەعس و بەرەی خیانەت دادەنا[53]. هەڵوێستی گەلێری و ڕەسمیی شیعەش، کە ئەودەمە خودالێخۆشبوو سەیید موحسین ئەلحەکیم، دەمڕاست و ڕێبەریان بوو، ڕێک مەیلی بەلای شۆڕشی کورد و بارزانی و ئاشتی لە کوردستان و دژ بە دەسەڵاتی بەعس - لەو کاتەدا جەلالی لەوپەڕی تێکەڵاوییاندا بوون لەگەڵ بەعسدا- بوو[54]. ئەو بزووتنەوەیەی بارزانی، کە لە نووسین و بڵاوکراوە و ڕاگەیاندنی دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد(جەلالی) و بەعسدا بە قەڵای ڕاستڕەوایەتی دادەنرا و دادەنرێت، هەمیشە قەڵایەکی قایمی حەوانەوە و حەشارگەیەکی سەختی تەواوی چەپ و کۆمۆنیست و لێقەوماو و هەڵاتووی عێراق و دەوروبەری عێراق بووە. تاقمی ئیبراهیم-جەلال هەرچەند نێوی چەپیان لە خۆ نابوو، بەڵام لە ڕاستیدا هێندەی دنیایەک قینیان لە چەپ و چەپایەتی دەبووەوە و تەنانەت چاویان بە چەپی ڕاستەقینەشدا هەڵنەدەهات. عەزیز ئەلحاج، کە سکرتێری حیزبی کۆمۆنیستی عێراق –سەرکردەیەتی نێوەندیی (القيادةالمركزية)بوو، بەعس

---

[51] نوري..، مذكرات..، ص249.

[52] نەبەز، جەمال، گۆڤاری کۆمۆنیستانەی یەکێتی ی تێکۆشین، ستۆکهۆڵم 1988، ل40.

[53] پاییزی 1969، ساڵی دووەمی خوێندنم بوو لە زانستگەی بەغدا. ڕۆژێک بۆ سەردانی برادەرێکم(کاک مارف حەمەغەریب)، کە لە سێیەم ساڵی زانستگە دەیخوێند، لە ئەعزەمییە(أعظمية)وە، کە بەشەناوخۆییەکەمانی لێبوو، چووم بۆ مەیدانی شەهیدان(ساحةالشهداء) لە بەری کەرخ(الكرخ) کە بەشەناوخۆییەکەی ئەوی لێبوو. لەو ئەپارتمانەی ئەودا کۆمەڵێک برادەری دیکەی هەردووکمانی لێبوون، کە هەموویان عەرەب بوون و وەک بیروباوەڕیش چەپ و ناسری و نەتەوەیی عەرەب و شیعە و لایەنگری ڕێکخراوە فەلەستینییەکان و...بوون، بەڵام هەموو دژ بە دەسەڵاتی بەعس بوون. لە ژوورەکەی کاک مارف دانیشتبووین و سەرگەرمی قسە و باس بووین، لەپڕ کاک شێخ حەمەسەعیدی مامە شێخ حەسەن، کە دۆست و خزمی هەردووکمان –مارف و من- بوو، خۆی کرد بە ژووردا. ئەو لە کەلارەوە هاتبوو و کەلاریش ئەودەم قەڵا و بنگەی جەلالییەکان بوو و کاکەشێخ بۆ خۆیشی برێک هەواداری وان بوو. برادەرە عەرەبەکان ویستیان بیدوێنن و پرسیاری هەواڵ و دەنگوباسی کوردستانیان لێی پرسیی. ئەویش گوتی کە هەواڵ زۆر باشە و دنیا خۆشە و چ باسی خراپ نییە. کوڕەکان پرسییان چۆن و کەی وایە؟ مەگەر شەڕ و هەرا نییە لە کوردستان. کاکەشێخیش هەر زۆر بە دڵنیاییەوە دەیگوت نەخێر شەڕ نییە و جەماعەتی بارزانی تەواوبوون و حیزب{مەبەستی حیزبی جەلالی بوو} هەموو کوردستانی لەبندەستایە و هیچ نەماوە و بۆ ئەوەی ڕاستیی قسەکەی خۆی بسەلمێنێ و جەخت لە سەر خۆشی و باشیی بارەکە و کۆنترۆڵی جەلالییان و نەمانی لایەنگرانی بارزانی بکات گوتی:"والله كاكه كل كردي جلالي و كل جلالي كردي" واتە: بەخوا کاکە هەموو کوردێک جەلالییە و هەموو جەلالییەکیش کوردە. کوڕەکانیش گوتیان: کاکە هەموو جەلالییەک کوردە، ئەمەیان زۆر ڕاستە، وەلێ بەخوا هەموو کوردێک جەلالی نییە.

[54] ساڵانی 1968 و 1969 من بۆ خۆم بەشداریی ڕێپێوانی حوسەینی و عاشوورام لە باژێڕی کەربەلادا کردووە و ئەو جۆرە دروشمانەم هەم بینیوە و هەم بیستووە و هەمیش گوتووەتەوە.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

گرتی و ئەویش هەموو نهێنییەکانی حیزبەکەی درکاند و بەتەواوی خۆی دا بە دەستەوە. ئێوارەی 3-4-1969 هێنایانە سەر تەلەڤزیۆنی بەغدا و زۆر شتی ناشیرینی بەرانبەر بارزانی گوت. ڕۆژنامەی ئەلنوور "کە ئەو کاتە بە (نەوەر) ناوی دەبرا بەواتای قەرەج"[55]، کە بەعسییەکان"لە ساڵی 1969دا ڕێ یان بە دار و دەستەی جەلال تاڵەبانی دا ڕۆژنامەیەک بە زمانی عەرەبی لە بەغدا بە نێوی((النور))ەوە دەر بکەن، بۆ بەربەرەکانێ کردنی سەرکردایەتیی بارزانی. ئەم ڕۆژنامەیە بەتەواوی زوڕناژەنێتیی بەعسییەکانی دەکرد"[56]. ڕۆژی پاشتر، تەنێ بە هۆی ڕق و قین لە کۆمۆنیستەکان، نەک لەبەر هەڵوێستی نوێی عەزیز ئەلحاج، کە ئیدی ئەویش کەوتبووە هەمان سەنگەری ئەلنوورەوە، لەبری ئەوەی بنووسن عەزیز ئەلحاج، وەک –بە حیسابی خۆیان- سووکایەتیپێکردنێک، نووسیبوویان عەزیز ئەلحاج قولی[57]. ڕۆژنامەی ئەلنووری جەلالییان و بیریارانی جەلالی، ئەو سروش و بیر و بۆچوونە "زۆر چەپییە"یان، لە ڕۆژنامەی ئەلسەورە(الثورة)ی ساڵی 1959ی شۆڤینییانی عەرەبەوە بۆ بە میرات مابووە. عەزیز ئەلحاج لەو بارەیەوە دەڵێت:"ساڵی 1959، دوای ئەوەی قاسم، دەستبەرداری چاوبرکێ لەگەڵ کۆمۆنیستەکان و بەکارهێنانیان وەک بەرانی شەڕەقۆچ دژ بە ناسری و بەعسییەکان، بوو و گۆڕا و کەوتە سەر ڕێبازی دژایەتییان {مەبەست دژایەتی کۆمۆنیستەکانە-شاکەلی}ڕۆژنامەکانی(وەک ڕۆژنامەی ئەلسەورە"الثورة" ی یونس ئەلتائی"یونس الطائي")، بۆ ناوزڕاندنی من و تانووت و گومانکردن لە عیراقیبوونم، پێشبڕکێیان دەکرد، تا ئەوەی کە ناوی(قولی)یان لە بری(عەلی)بۆ باپیرم داهێنا. ئەوەش وەک بەشێک لە هێرشکردنە سەر حیزبی کۆمۆنیست"[58]. خەیروڵلا تولفاح(خیرو الله طلفاح)یش لە کتێبێکیدا بە نێوی ئەششعووبیە(الشعوبية)، بۆ سووکایەتیپێکردن و کەمکردنەوەی ڕۆڵی سیاسیی عەزیز ئەلحاج بە"عزيز الحاج قلي"نێوی دەبا[59]. هێشتا ئەو کارەی ئەلنوو و تولفاح و ڕۆژنامەی ئەسسەورە، لەچاو کوشتنی خەڵکی بێتاواندا –کە لە بیرگەی خەڵکدا هێشتا کاڵ نەبووەتەوە و نەسڕاوەتەوە- دەکاتە هیچ. لە ساڵی 1968دا لە سلێمانی و لە شەقامی سابوونکەران و لەبەردەمی حەمامی موفتیدا، عەلی عەسکەری، کە یەکێک بوو لە سەرانی جەلالی، بە ڕێککەوت تووشی حەمەکوڵەباڵ –بەرپرسیی ناوچەی هەڵەبجەی حیزبی کۆمۆنیستی عیراق(سەرکردەیەتیی نێوەندی-القيادةالمركزية)- دەبێت، هەر لەوێدا و بە بەرچاوی خەڵکانێکی زۆرەوە حەمەکوڵەباڵ دەکوژێت[60]. دیارە پێشتریش دەستی جەلالییان بە خوێنی کۆمۆنیستەکان سوور بووە و ئەوەی حەمەکوڵەباڵ نە یەکەم ڕووداو و نە دوا ڕوواودویش بووە. ساڵی 1967، لە هەڵەبجە و لە تۆڵەی "مەجیدی مەلا حامید"، کە بە دەستی ژنێک، کە گوایە کوڕەکەی چەند شەوێک پێشتر بەدەستی ئەو کوژرابوو، کۆکۆییە جەلالییەکان"عوسمانی حاجی حەمە ئەمین و دوو کوڕی خواجە حوسەین، لە ماڵ و دوکانی خۆیاندا، بەبێ تاوان کوشتن. ئەم سیانە هیچ پەیوەندییەکیان بە تێرۆرکردنی ئەو لێپرسراوەی جەلالییەکانەوە نەبوو. ئەوان تەنیا ئەندامی حیزبی شوعی عێراق بوون و کۆنە کێشەیەکی عەشیرەتیشی لە پشتەوە

---

[55] هەریری،، بۆ ئەوەی..،ل 96. هەژاری موکریانی ئەو ناوەی لێنابوو.

[56] نەبەز،، گۆڤاری..، ل15، ژێدەرەکان.

[57] ئەمە مامۆستای شەهید مەجید کەریم ئەحمەد ئەو کاتی بۆی گێڕامەوە.

[58] الحاج، د.عزيز، ذاكرةالنخيل، الموٌسسةالعربيةللدراسات والنشر، بيروت1993،ص35.

[59] علي منهل، القدس العربي،15-5-1996.

[60] محەمەد، کامەران، شاعیر و دەسەلات، رابوون، ژمارە 17، 1996، ل 57.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

بوو!"[61]. وەک نموونەیەکی دیکەی ڕقی خەستی جەلالییان لە حیزبی کۆمۆنیستی عیراقی" سەرکردەیەتی نێوەندی:القیادةالمرکزیة "، دەکرێ ئەم وێنەیەش بخەینە بەرچاو. ئەکرەم موحەممەد ئەمین قادر، کە بە ئەکرەمی حەپسە بەناوبانگ بوو، یەکێک بوو لە لاوە کۆمۆنیستە سەرسەخت و جەربەزە و بوێر و شۆڕشگێڕەکانی دەڤەری سلێمانی، کە هەمیشە دوژمن لێی دەترسا. کاک ماجیدی برای ئەکرەمی حەپسە، لەمەڕ دوو ڕووداوەوە، کە ئەکرەمی حەپسە و مستەفا چاوڕەشی پوورزای، کە هەردووکیان ئەو دەمە، سەر بە حیزبی کۆمۆنیستی عیراق "سەرکردەیەتی نێوەندی: القیادةالمرکزیة" بوون و لە سەر دەستی جەلالییان تووشی بوون، وەک فیلمێکی سینەمایی دەگێڕێتەوە و دەڵێ : "کاتێک جەلالییەکان بوونە پاشکۆی ڕێژیمی بەعس و بوونە پیاوکوژیان، کەوتبوونە ڕاوی خەڵکی دیموکرات و کۆمۆنیستەکان. بێگومان ئەکرەمی حەپسە و کاک مستەفا و هاوڕێکانیشیان لەو ڕاونان و هەوڵی کوشتنانە بێبەش نەبوون. دوای چەند جارێک لە هەوڵی کوشتن و لەناوبردنیان، پاییزی 1967 جارێک جەلالییان بە کۆمەڵێکی 15-20 کەسەوە، هاتنە سەر ماڵمان{لە گەڕەکی سابوونکەران لە سلێمانی-شاکەلی}، بۆ گرتن و کوشتنی ئەکرەم. ئەو شەوە لە هاوڕێیانی خۆی کەسی لەگەڵ نەبوو. تەنیا بوو و تەنیا دەمانچەیەکیشی پێبوو. هەموو لە هەیوان دانیشتبووین. کە چەکدارانی جەلالی هاتن، ئەکرەم خۆی خستە ژوورەوە و دەمانچەکەی ئامادە کرد. لە پاڵ پەنجەرەکەدا دانیشت و هاواری لێکردن، کە برۆن، دەنا یەک لە دوای یەک هەموویان دەکوژێت. پاش ماوەیەک هاوار و دەنگەدەنگ، جاشەکانی 66 بە سەرشۆڕی و لەترسا ماڵەوەیان بەجێهێشت و ڕایان کرد. جاری دووەم لە ساڵی 1968دا بوو. جەژنی ڕەمەزان و زستان بوو. جەلالییان بە هێزێکی زۆر و بێژمارەوە دووبارە هاتنەوە سەرمان. ماڵەکەمان دوو دەرگای هەبوو. یەکێکیان لە سەر جادەی سەرەکی بوو و ئەوی تریان لە سەر کۆلانێکی باریک و تەسک بوو. بەرانبەر بە ماڵێکی دی. کە لە دەرگا درا و باوکم بەرەو دەرگاکە دەچوو بیکاتەوە، لە دەرگای دووەم درا. ئەکرەمی برام هاواری کرد: باوکە وەرە ژوورەوە دەرگا نەکەیتەوە! ئەکرەم هەستی کرد مەسەلە چییە. کاتێک لە پەنجەرەوە سەیری دەرەوەمان کرد، دەبینین جاشوولکەکان بڵاوبوونەتەوە و سەر جادە و سەربان و هەموو لایەکیان گرتووە. هەر لەو کاتەدا کاک مستەفا عەلائەددینی گەرمکەرەوەی ژوورەکە و کارەبای هەموو کوژاندەوە. هەرچی نوێن و شتی گەورەی نێوماڵ هەبوون، بۆ نموونە مەکینەی دروومان، خرانە بەر دەرگا و پەنجەرە بچووکەکەی، کە بەسەر کۆلانەکەدا دەیڕوانی. پاش چەندجارێک لە دەرگادان، جەلالییان هاواریان کرد: ئێوە لە ماڵەوەن، وەرنە دەرەوە، بە سەری مەلا مستەفا، بە بارزانی هیچتان لێ ناکەین{سوێندخواردنیان بە مەلا مستەفا و بە بارزانی، بۆ ئەوە بووە خۆیان وا پێشان بدەن، کە پێشمەرگەی بارزانی و پارتین، چونکە پارتی و بارزانی لەگەڵ هەردوو حیزبی کۆمۆنیستی قیادەی مەرکەزی و لێژنەی مەرکەزیشدا نێوانیان باش و خۆش بوو-شاکەلی}. ئەکرەم و کاک مستەفا تکایان لێکردن، کە برۆن و پێیان گوتن، کە هەرگیز خۆ بەدەستەوە نادەن. ئەم بەزمە زۆری خایاند، بەڵام بێسوود بوو. تکایان لێکردن، تەقە نەکەن، چونکە ژن و منداڵ و پیری لێیە، بەڵام ئەو خوێنڕێژانە هیچیان بە خەیاڵدا نەدەهات و دەستیان کرد بە دەستڕێژکردن. ئیتر لە تەواوی پەنجەرە و دەرگای سەر جادەی سەرەکی و کۆلانەوە تەقە و دەسڕێژیمان لێدەکرا. باوکم، دایکم، نەسرین و پەروینی خوشکم، زاهیری پوورم، کچە پوورێکم، ئەکرەم و کاک مستەفا و خۆم لە نێو ماڵەکەدا بووین. تەقە و دەستڕێژیان زۆری خایاند. من و زاهیری پوورزام بریندار کراین. هەردووکمان فیشەک بەر قاچمان کەوت. من لە گۆشتی ڕانمی دا و دەرچوو، بەڵام زاهیر لە ئێسکی

---

[61] نەجمەدین، پشکۆ، لە سێبەری دیوی ناوەوەی ڕووداوەکان، سوێد 1997، ل15.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

ڕانی دا و ئێستاش ئەو ڕانە پێکراوەی 5 سێنتیمیتر لە ڕانەکەی تری کورتترە و دەشەلێت. ئەکرەم و کاک مستەفا هەر هاواریان بەسەردا دەکردن، کە بڕۆن و ئیدی واز بێنن، دەنا دەیانکوژن، بەڵام ئەوان هەر بەردەوام بوون. لەبەر ئەوەی خانووەکەی ئێمە بەرز بوو، ئەکرەم و کاک مستەفا دەیانتوانی بە ئاسانی زۆریان لێ بکوژن، بەڵام خۆیان نەیاندەویست ئەو کارە بکەن. یەکێکیان، کە هەر وازی نەدەهێنا و دزەدزەی دەکرد، خۆی گەیاندە بەر دەرگای ژوورەکە و هەر دەستڕێژی دەکرد. هەرچەندە چەند جارێک ئەکرەم و کاک مستەفا هاواریان لێ کرد و داوایان لێ کرد بگەڕێتەوە، بەڵام کابرا کەللەڕەق و بەقین بوو و هەر ملی دەنا، ئیدی لەو بەینەدا کوژرا. پاش چەند سەعاتێک بێدەسەڵاتانە و سەرشۆڕانە، جەلالییان گەڕانە دواوە و 100-200 میترێک دوورکەوتنەوە. هەر لەو کاتەدا خەڵکی گەڕەک بە کۆمەڵ و وورووژم خۆیان کرد بەماڵدا و پۆلیسیش بەسەردا هات و ئێمەیان خستە نێو ئۆتۆمبیلەکانی پۆلیسەوە و بردیانین و ئەکرەم و کاک مستەفاش تێکەڵ بە خەڵکی کۆڵان بوون و بۆ خۆیان دزەیان کرد و دەرچوون"[62]. ئەکرەمی حەپسە، لە 10-12-1985دا، لە لایەن ڕێژیمی بەعسی بەغداوە لە سێدارە درا و شەهید بوو. شەهید ئەکرەمی حەپسە، دوای دوورکەوتنەوەی لە حیزبی کۆمۆنیستی عیراقی"سەرکردەیەتی نێوەندی:القيادةالمركزية"، ماوەیەک لەگەڵ کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستاندا دەبێت و دواتر وازیان لێ دێنێ و وەک چەپ و مارکسییەکی سەربەخۆ دەمێنێتەوە. لە زیندانیشدا و تا شەهیدبوونیشی، ورەبەرز و خۆڕاگر دەبێت. مستەفا چاوڕەش، کە سەر بە هەمان حیزبی کۆمۆنیست دەبێت، دواتر وازیان لێ دەهێنێت و دەچێتە لای پارتیی دیموکراتیی کوردستان. لە نامەیەکیدا بۆ عەلی عەبدوڵڵا، کە لە 18-9-1977دا نووسراوە، مەسعوود بارزانی دەڵێت:"...هەڵگری نووسراو مستەفا چاورەش یەکێک بوو لە ئەندامانی قیادەی مرکزی حزبی شیوعی و ئێستا وازی هێناوە بە رەغبەتی خۆی، کورێکی زیرەک و تێگەیشتو بو لە ناو ئەوان و هاتۆتە لامان استعدادی خۆی پیشان ئەدات کە ئیش بکات بەپێ ی بەرژەوەندی میللەتەکەمان و لە خەتی شۆڕش و پارتیمان لانەدات و سودی زۆر ئەبێ بە رای ئێمە خۆی خەڵکی سلیمانیە تکایە ئێوەش ببینن و تەنزیمی علاوەی لەگەڵ بکەن بە هۆی کاک محمد رحیم بۆ مستقبل و مجالیشی بدەنێ ئیش بکات بۆ وەقفی ئەو خەڵکەی بونەتە کلکی بەعس و کوردیان فرۆشتوە ئومێد ئەکەم احترامی بگرن و سودی لێ وەربگرن.. "[63]، مستەفا چاوڕەش، پاشتردەچێتە ڕیزی کۆمەڵە و یەکیەتی نیشتمانی کوردستانەوە و تا ئێستاش یەکێکە لە سەرانی ئەوان. بێگومان دوژمنایەتیی ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی و پێڕەوانیان و وەچەکانی دواتریشیان بە کۆمۆنیستە عیراقییەکان، هێندە لە بەرچاو و زەق بووە، کە بە هیچ شتێک نەشاردراوەتەوە"دوژمنترین تاقمی هوردە بۆرژوای کوردستانی بە هوردە بۆرژوای کوردی خۆ بە عێراقی زان، دەستەی((یەکێتی ی نیشتمانی ی کوردستانی))یە بە سەرۆکایەتی جەلال تاڵەبانی"[64]. ڕووداوەکانی 1983ی پشتاشانیش، کە هەر لە ناوەڕاستی مانگی نیسانی 1983وە نیشانەکانی وەدەرکەوتبوو و یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان بە پێزانین و چرای کەسکی حوکوومەتی بەعس، ڕێگەی بۆ خۆش دەکرد و نەوشیروان مستەفای بۆ تەرخان کردبوو، هەروا کتوپڕ و بێ بەرایی نەبوو، بەڵکە پێشتر ئامادەیی بۆ کرابوو و نەخشەی بۆ داڕێژرابوو و وەک

---

[62] کاک "ماجید موحەممەد ئەمین قادر" ی برای شەهید "ئەکرەمی حەپسە"، کە ئێستا نێشتەجێی ئەڵمانیایە، ئەو باسەی لە نامەیەکیدا، لە کۆتایی 1999دا، بۆ کاک "بەختیار مستەفا" ی نێشتەجێی سوێد نووسیوە و منیش بە ئیجازەی هەردووکیان سوودم لێ وەرگرت. کاک ماجید، خۆیشی بە تەلەفۆن ئەو باسەی بۆ خۆم گێڕاوەتەوە.

[63] محمود، محمد حاجی، ڕۆژژمێری پێشمەرگەیەک، بەرگی سێ یەم 1987-1991، چاپی یەکەم، چاپخانەی تیشک، سلێمانی 2001، ل352.

[64] نەبەز، جەمال، بیری نەتەوەیی ی کوردی نە بیری "قەومیەت"ی ڕۆژهەڵاتی و نە بیری"ناسیۆنالیزم"ی ڕۆژاوایی یە، ستۆکهۆڵم1984، ل261.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

مەرجێکیش، بۆ نێزیکبوونەوەی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان، لە ڕژێمی بەغدا و قایلبوونی بەعس بە گفتوگۆ لەگەڵیاندا، دەبوو یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان، پەلاماری هێز و پارتییە سیاسییەکانی دیکەی کوردستانیان، بە تایبەت پارتیی دیموکراتیی کوردستان و حیزبی کۆمۆنیستی عیراق و ئەوانی دیکەیان، بدایە، لێ یەکیەتیی نەک هەر هێرشی کردە سەر ئەو دوو حیزبە، بەڵکە حیزبی سۆسیالیست و پاسۆکیشی پێوە دا و پەلاماری هەموویانی دا. یەکیەتیی نیشتمانیی، بۆ ئەوەی تەدارەکی ئەو کارە ببینێت و خۆی بۆ ئامادە بکات، هەر لە مانگی 1982/10دا، نەوشیروان مستەفا و جەلال تاڵەبانی، بۆ خۆیان لەگەڵ هەرسێ بەرپرسەرانی ئاساییشی کەرکوک و سلێمانی و هەولێر، لە گوندی (گۆڕەشێر)ی سەر سنووری عیراق و ئێران، جڤینێکیان کرد و بە مەرجەکانی عیراق قایل بوون[65] و ئیدی کەوتنە ڕێگەخۆشکردن بۆ کارەکەیان و نەوشیروان مستەفای ڕێبەری ئەو شەڕانە، چالاکانە خەریکی کۆکردنەوەی هێزێکی گەورەبوو بۆ پەلامارێکی لە ناکاو. تەواوی ئەو کەلوپەل و پێویستییە سەربازییە پڕتفاق و ڕێکوپێکەی یەکیەتیش لە ناوچەکەدا بۆ ئەو خۆئامادەکردنە، لە ڕژێمی بەعسەوە نێردرابوو و لە ڕێگەی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانەوە(حدکا) بە یەکیەتیی گەیشتبوون[66]، سەلماندنێکی ئاشکرا و لەبەرچاوی ئەو ڕقە خەستەی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستانە، کە درێژەپێدانی بیروباوەڕی ئیبراهیم ئەحمەد-جەلال تاڵەبانییە، لە هەموو چەپ و کۆمۆنیستێک. نەوشیروان مستەفا، کە لە ساڵی 1981دا، لەلایەن حیزبی سۆسیالیستی کوردستانەوە گیرابوو و بەو گوندانەی کوردستاندا وەک دیل دەیانگێڕا و بەکۆششی حیزبی کۆمۆنیستی عیراق-هەرچەندە بۆ خۆی وا نالێت و بە قارەمانیەتی خۆی دەیداتە قەڵەم- بەردرا، هێندەی ڕق لە کۆمۆنیزم و حیزبی کۆمۆنیست بووە کە"مردنی لا باشتر بووە وەک لەوەی حزبی شیوعی ڕزگاری بکات و لەناو جەماوەرەکەدا دەنگ بداتەوە کە حزبی شیوعی شەخسی دووەمی یەکیەتییان لە کوشتن ڕزگار کردووە، کە ئەوەش سیاسەتی ئاشتیخوازانەی شیوعییەکان ئەسەلمێنێت، لەوانەیە بەوە ڕازی بووبێت، کە حسک بە هەموو کوردستاندا بیگێڕێت و ڕیسوای بکات، بەڵام نەک حزبی شیوعی سەرکەوتنێکی مەعنەوی و سیاسی لە کوردستاندا بەدەست بهێنێت"[67]. نەوشیروان مستەفا، کە لەوەتی لە نێو شۆڕشی کورددا بووە تا ئەو کاتەی پشتاشان و ئەوانە "جگە لە شەڕی چەنگیان لە هیچ شەڕێکی دژی ڕژیم بەشداری نەکردوە لە کوردستان"[68]، لەژێر دروشمی "تۆڵە بەسەبرە ئەمما بە زەبرە"دا، هێرشی دڕندانەی خۆی لە پشتاشان دەستپێکرد و بۆ ئەوەی دەست نەپارێزی و قڕان بخاتە نێو کۆمۆنیستەکان و حیزبە کوردییە نەیارەکانی دیکە و تاقیان لێ ببڕێت، دروشمی"با پەرێزمان پاکژ بێت"یشی بە سەر دروشمی پیشوویدا کرد "نکوڵی لەوە دەکات کە لە شەڕی((پشتاشان))دا هیچ دیلێک کوژرابێت، کەچی هەم خودی چەکدارەکانی یەکێتی و هەم ئەو ئافرەتانەی حشع{واتە: حیزبی شیووعی عیراقی-شاکەلی} کە ئێستا ماون و هەندێکیان لە هەندەران دەژین، شایەتی زیندووی گوللەباران کردنی کۆمەڵێک چەکداری بەدیلگیراوی ((جود))ن"[69]. کوشتنی دەیان لاو و ژن و کچی

---

[65] ڕێبوار(ئاسی ڕەباتی)، هەڵوێستی یەکێتی و تاڵەبانی دەربارەی شۆڕشی کوردستانی باشوور، بەشی یەکەم،سوێد1989،ل44.

[66] ڕەشید، قادر(ئەبوشوان)، پشتاشان لەنێوان ئازار و بێدەنگیدا، 1998،ل10-11.

[67] سەرچاوەی پێشوو، ل78.

[68] محمود، محمد حاجی، ڕۆژمێری پێشمەرگەیەک، بەرگی یەکەم 1982-1986، ل170-171. ساڵ و شوێنی چاپ و نێوی چاپخانەی نەنووسراوە.

[69] نەجمەدین..، لە سێبەری ..، ل59. جود: واتە: بەرەی نیشتمانیی دیموکراتی: الجبهەالوطنیەالدیمقراطیە، کە پێکهاتبوو لە: حیزبی کۆمۆنیستی عیراق، پارتیی دیموکراتی کوردستان، حیزبی سۆسیالیستی کوردستان و پاسۆک.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

کورد و عەرەب و کادری بژیشکی و دیل و سووکایەتی و یاریکردن بە لاشەکانیان لەو ڕووداوانەدا، بێجگە لە سادیزم وەک چوارچێوەی دیتن و سروشتی بیرکردنەوەی هێڵی ئیبراهیم ئەحمەد-جەلال تاڵەبانی و پێڕۆیانیان، شتێکی دیکە ناگەیەنێت. هەرچەندی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان و چەکدارانی جەلالی ئەو هەڵوێستە توند و دڕندانەیان لەهەمبەر کۆمۆنیستان نواندووە و ئەو کارانەیان دژیان کردووە، کەچی هەندێک لە کۆمۆنیستان هەر لە سەر هەڵوێستە نەرم و نابەرپرس و خەمسارد و ناشۆڕشگێڕەکانی خۆیان بەردەوام بوونە و بە هیچ شێوەیەک لە ئاستی ئەو کۆست و کارەساتە مەزنەی، کە بە سەریاندا هاتووە نەبوونە و هەرگیز وەک پێویست و ئەرک و باوەڕ و دیدیش نەیانتوانیوە دژ بە کارەکانی ئەوان(جەلالی) ڕاوەستن و بەریان پێ بگرن. فاتیح ڕەسووڵ، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی کۆمۆنیستی عیراق و نووسەری کتێبی"چەند لاپەڕەیەک لە مێژووی خەباتی گەلی کورد"، کە ناوی 82 کەسی لە کوژراوانی حیزبی کۆمۆنیست، کە 46یان عەرەبن و 36یان کورد، ڕیز کردووە و نامەکانی نەوشیروان مستەفا و سەرانی دیکەی یەکێتی و بەیاننامەکانی حیزبی کۆمۆنیست و پاسۆک و سۆسیالیست و ئەوانی دیکە، ڕادەی توندڕۆیی و تاکڕەوی و یەکملیی و شەرفرۆشتنی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان(بیروباوەڕی ئیبراهیم ئەحمەد-جەلال تاڵەبانی) پێشان دەدەن. سەرباری ئەو هەڵوێستە دوژمنانەی یەکیەتیی لە کۆمۆنیستەکان و ئەو هەموو شتانەی کە ڕوویانداوە، مرۆڤ کە هەرسێ بەرگی ئەو کتێبەی فاتیح ڕەسووڵ دەخوێنێتەوە، هەڵوێستی ناشۆڕشگێڕانە و سازشکارانە و مەراییکارانە و تەنانەت جەلالییانەی نووسەری ئەو کتێبەی بۆ دەردەکەوێت. فاتیح ڕەسووڵ تەنانەت هەر بە "کاک"، نێوی نەوشیروان مستەفای کوژەری هاوڕێیانی دەبات و ناتوانێت شتێکی دیکەی پێ بڵێت [70]. بێگومان تەنێ هەڵوێستی فاتیح ڕەسووڵ وا نەبووە، بەڵکە هەڵوێستی هەندێک لە سەرانی حیزبەکەی فاتیح ڕەسووڵ، کە لەتاو گیانی خۆیان نواندیان پاش گرتنیان لە لایەن هێزەکانی جەلالییەوە- ئەو بلاوکراوەیەی لە لایەن مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی و کەریم ئەحمەدەوە لەگەڵ جەلال تاڵەبانیدا مۆر کرابوو -کە هێشتا خوێنی هاوڕێیانی حیزبەکەیان لە پشتاشان وشک نەبووبووەوە، هیچ لەوەی فاتیح ڕەسووڵ شۆڕشگێڕانەتر نەبووە ئەگەر ترسنۆکانەتر نەبووبێت. ڕێککەوتنی "بەهائەددین نووری"یش لەگەڵ مەلا بەختیاردا، لەو سەروبەندەدا، هەر دەکەوێتە ڕیزی ئەو هەڵوێستە ناشۆڕشگێڕانەی سەرانی کۆمۆنیستەکانەوە. نواندنی هەڵوێستی ناشۆڕشگێڕانە و سازشکارانە لە لایەن سەرانی حیزبی کۆمۆنیستی عیراقەوە و بە تایبەت لە لایەن ئەوانەی، کە پاشتر بوونە بنەما و بناخەی ڕێکخراوی کۆمیتەی ناوەندی(اللجنةالمركزية)، دیاردەیەکی نوێ نەبوو و لەمێژ بوو حیزبی کۆمۆنیستی عیراق دوچاری بووبوو و بووبووە نیشانە و سیمایەکی ئەو حیزبە. لە پاش کۆنگرەی ئابی 1964، کە ئیدی هێڵی لادەر و ڕاسترەو لە نێو حیزبی کۆمۆنیستی عیراقدا زاڵ بوو، لە نێو هەرێمی کوردستانی ئەو حیزبەشدا هەمان هێڵ زاڵبوو. لەنێو ئەو حیزبەدا و هەرێمی کوردستانەکەیشیدا دەنگگەلێک بڵند بوونەوە، داوای هەڵوەشاندنەوەی حیزبی کۆمۆنیستی عیراق و تێکەڵکردنی بە"یەکیەتیی سۆسیالیستیی عەرەب-الاتحادالاشتراكي العربي"، کە ڕێکخراوێکی حوکوومەتیی بوو و عەبدوسسەلام عارف دایمەزراندبوو، دەکرد، فاتیح ڕەسوولی، بەرپرسی ڕێکخستنی سەربازیی لە کەرکووک و ئەندامی هەرێمی کوردستانی ئەو کات و دواتر ئەندامی کۆمیتەی نێوەندیی حیزبی کۆمۆنیست، یەکێک بوو لەو دەنگانە [71]. فاتیح ڕەسووڵ، لەسەردەمێکدا، کە حوکوومەتی بەعس کەوتووەتە ڕاونانی

---

[70] ڕەسول، فاتح، چەند لاپەڕەیەک لە مێژووی خەباتی گەلی کورد، بەرگی سێیەم، سوید1994، ل260-264.

[71] عبدالكريم..،أضواء..، الجزءالرابع(18تشرين الثاني1963-17-30تموز1968)،ص102.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

کۆمۆنیستەکان، واتە ساڵی 1978 و ئیدی کۆمۆنیستان هەڵدێن و ڕوودەکەنە چیا و باس لە خەباتی چەکداریی دەکەن، ڕێک لەو کاتەدا هەوڵی خۆشاردنەوە و خۆبزرکردن و بڕینی پێوەندی بە ڕێکخراوەکەی خۆیەوە و بە ئەبوو حیکمەتی بەرپرسی و بەو هاوڕێیانەی، کە حوکوومەت نەیگرتوون و خۆیان شاردووەتەوە، دەدات. هەر بۆ ئەوەش دەچێتە بەغدا و دەرفەتی سەفەری قادر ڕەشید(ئەبوو شوان)، کە بۆ وەرگرتنەوەی هەندەک چەک دەچێتە بەغدا، دەقۆزێتەوە و دەیەوێ لەوێ خۆی وەشێرێ. لە ڕێگەش باسی یادداشتێک دەکات، کە حیزبی کۆمۆنیست بە حوکوومەتی بەعسی داوە، بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی نێوانیان و کۆڵێک دڵێ بەو یادداشتە خۆشە - لە کاتێکدا کە کەس لە سەرکردەیەتی و بنکردەیەتی حیزبی کۆمۆنیست نەماون، کە بگەڕێنەوە جێی خۆیان- و چاوەڕوانی نوێکردنەوەی دۆستایەتییە لەگەڵ بەعسدا. ڕەسووڵ، لە کاتێکدا وا دەڵێت، کە زیاتر لە دوو هەزار ئەندامی حیزبەکەی لە هەولێر گیراون و ئەشکەنجە دراون و پاکانەیان پێکراوە. هەر بەوەدا دیارە، کە ڕەسووڵ خۆی شاردووەتەوە و ئاگای لەو ماڵوێرانییەی حیزبەکەی نییە! کە ئەبوو شوان دەگەڕێتەوە بۆ هەولێر دیسان فاتیح ڕەسووڵی لەگەڵ دێتەوە.، فاتیح ڕەسوڵ بۆ ئەوە دەچێت بۆ بەغدا، کە عەبدوڕەززاق ئەسساف"عبدالرزاق الصافي"ئەبو موخلیس، ڕێگەی بدات لە بەغدا بمێنێتەوە. بەڵام ئەسساف پێی وتبوو باشترە بگەڕێتەوە بۆ لای ڕێکخراوەکەی لە هەولێر. ئەو کاتە فاتیح ڕەسوڵ نەیدەزانی، کە هاوڕێیانی دەنێردرێنە دەرەوە بۆ ناوزەنگ، ئەبوو حیکمەت پێی نەوتبوو. ئەبو حیکمەت تێبینی خۆی لەسەر خۆشاردنەوەی فاتیح ڕەسوڵ لە ڕێکخراوەکەی و هەڵوێستی وی هەبوو. هەڵوێستی فاتیح ڕەسوڵی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی حیزبی کۆمۆنیستیش، هەر وەک هەڵوێستی ئاشبەتاڵانەی "زەکی خەیری" بۆ لەباربردنی تێکۆشانی چەکداری و هەڵوێستی عەبدولڕەزاق ئەسساف و تەسلیمکردنەوەی 700 پارچە چەک بە بەعس و دواییش بە دەستی خاڵییەوە هاتنەدەرەوەی بۆ "خەباتی چەکداری"لە پشتاشان و هەڵوێستی ئەندامانی ئەنجومەنی جێبەجێکردن و ئەنجومەنی یاسادانان، کە ئەوانیش چەکەکانیان دەدەنەوە بە بەعس و بە دەستی پەتییەوە دێنە دەرەوە، دەبێت و ئەویش چەکەکەی دەداتەوە حوکوومەتی بەعس و بەدەستی پەتییەوە دەچێتە دەرەوە بۆ "خەباتی چەکداریی"، کە سەرجەم هۆیەکانی ئەو قەیرانە ناوخۆییانەی حیزبی کۆمۆنیستن، کە بە دەستیانەوە دەناڵێنێت[72]. ساڵی 1987 لە ئۆردووگای سەریاسی لای کرماشان، سێ چوار لاوی خەڵکی هەڵەبجە و سلێمانی، کە کاتی خۆی وەک سەربازی هەڵاتوو لەو دەمەی ڕووداوەکانی پشتاشاندا ڕێیان دەکەوێتە بارەگاکانی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان، بۆیان گێڕامەوە، کە هەندەک لەو ژنانەی، کە بە دەستی چەکدارەکانی یەکیەتیی کوژراون، ئاوس دەبن و ئەو چەکدارانە هەر بە قەمەی تفەنگەکانیان زگیان دەدڕن. هەروەها هەندێ لەو کۆمۆنیستانەی، کە چەکدارانی یەکیەتیی بە یەخسیری دەیانبەن بۆ بارەگاکانی خۆیان و هەواڵ دەدەن بە نەوشیروان مستەفا، کە ڕێبەری شەڕی براکوژی و سەرکردەی هێزەکای یەکیەتیی دەبێت، کە ئەو یەخسیرانەیان هێناوە، ئەویش دەپرسێت: ئەوانە کێن؟ دەڵێن: کۆمۆنیستەکانن. ئەویش دەڵێت: ئەو سەگانەتان بۆ گەیاندووەتە ئێرە، دەبوو هەر لە ڕێگە لە کۆڵتان بکردنایەوە، بڕۆن تەواویان کەن. دوای چەند دەقیقەیەک دەنگی دەستڕێژ وهاڕەی گوللە دەبیسترێت و یەخسیرەکان تەواو دەکرێن. ئەو سادیزمە ئەگەر لە خەڵکانی دیکەدا کەمتر وەدیار کەوێت، لەکن نەوشیروان مستەفای ڕێبەری ئەو شەڕانە، وەک ڕۆژی نیوەڕۆ خویا و لەبەرچاوە. نەوشیروان" فەرمانی تاڵان کردنی ئاشقۆلکە و قرناقە و پشت ئاشانی دەرکرد و جل و پێڵاو لەبەر شەهید

---

[72] ڕەشید..، پشتاشان..،ل98-104.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

دابکەنن و ئەگەر شەهیدێک یەک دیناری پێبێ لە گیرفانی دەردەکرا. ژن دەکوژرا و سوکایەتی پێ دەکرا"[73].

هەڵوێستی پێشمەرگەیەکی کۆمۆنیستی عەرەبی خەڵکی ناسرییە(الناصرية)، کە جەلالییان بە دیل دەیگرن، گەلێک لە هەڵوێستی سەرانی حیزبی کۆمۆنیست بوێرانەتر بووە. سابیر کۆکەیی، کە چەکداری یەکێتی نیشتمانی کوردستان بووە و بەشداریی شەڕەکانیانی کردووە لەمەڕ شەڕی قڕناقا و پشتاشانەوە و ئازایەتی ئەو پێشمەرگەیەوە دەڵێت:"لە ئاکامی هێرشەکە دیلێکی بەرەی جودمان دەستگیر کرد، دەرچوو شیوعی و عەرەب بوو، زۆر ئازا بوو، ئەم بەردو ئەو بەردی لەگەڵ دەکردین تا گرتمان هەشت (مەخزەن)ی لە چەکەکەی تەقاندبوو. هۆی خۆبەدەستەوە نەدانیمان لێ پرسی، لە وەڵامدا ووتی: زەمیرم قەبووڵ ناکات تەسلیم بە جەلالیەت بم..کابرای عارەب قەبووڵی نەبوو خۆ بە دەست جەلالیەت بدات، بەڵام ئەحمەد بانیخێلانی و بەهاددین نوری(سەرکردایەتی کرێکارانی جیهانی) لەگرتنیاندا داوایان کردبوو بیان بەن بۆ لای هەڤاڵی تێکۆشەر جەلال تاڵەبانی"[74]. کۆکەیی، لە باسی بەدیلگرتنی سەرانی حیزبی کۆمۆنیستدا، کە دەڵێ : ئەحمەد بانیخێلانی و بەهائەددین نووری بوون، شاشە. ئەحمەد بانیخێلانی و کەریم ئەحمەد بوون، نەک بەهائەددین نووری. ئەحمەد بانیخێلانی و کەریم ئەحمەد لە 8-5-1983دا گیران و لەگەڵ جەلال تاڵەبانیدا ڕاگەیاندنێکی هاوبەشیان دەرکرد و تیایدا دژی شەڕی نێوخۆ ڕاوەستان و داوای دۆستایەتییان"دۆستایەتی دیل و دیلگر!" لەگەڵ یەکێتیدا کرد. کۆمۆنیستەکان و بەتایبەت ئەوانەی خوارەوەیان ئەو کارەیان پێ خراپ بوو و بە ناڕاست و ناڕەوایان زانی[75]. دیارە تەنیا پێشمەرگەپیاوەکان نەبوونە، کە ئازایەتی بنوێنن، بەڵکە پێشمەرگەژنەکانیش ئازایەتییان نواندووە. لەنێو ئەو ژنەکۆمۆنیستانەدا، کە جەلالییان بە یەخسیری دەیانگرن، "فریشتە" ناوێک و "فەیرووز خانمی خێزانی فاتیح ڕەسووڵ" دەبن، کە بەدیلی دەیانبەن بۆ بارەگاکانی خۆیان و لەوێش سووکایەتییان پێدەکەن، بەڵام ئەوان هەڵوێستێکی مەردانەیان دەبێت و سەرزەنشتی سەرکردە و چەکدارەکانی یەکیەتیی دەکەن و ڕیسوایان دەکەن[76]. هەر لەو سەروبەندەدا، کە "ڕێژی یەکجار زۆری جەلالییان لە ژن و لە شەهید و لە کۆمۆنیست و لە فەرهەنگی مرۆڤ و ئیسلام و کورد!!!" پێشان دەدا، دەکرێ باسی "عەشتار" بکرێت، کە کچەپێشمەرگەیەکەی کۆمۆنیست و عەرەب دەبێت و "لە سەنگەرەکەیدا شەهیدیان کرد، لە تەنیشت تۆپە دوورهاوێژەکەیەوە، کە نەوشیروانی سەغڵەت کردبو و.. چەکدارەکانی ینک کە دێنە ناو گوندەکەی پشتاشانەوە، بە پاچ و پێمەرە ئەکەونە گۆڕی ئەو شەهیدە..بۆ دەرهێنانی تەرمەکەی و بە حسابی خۆیان لەگەڵ تەرمەکەیدا چەک شاراوەتەوە، تەرمەکەش هەروا بەجێئەهێڵن و کە لە دواییدا چەند کەسێکی خێرخوازی گوندەکە دیسان تەرمەکە ئەخەنەوە ناو گۆڕەکەو دایئەپۆشنەوە"[77]. پشتاشان، بێجگە لە دەرخستنی ڕقی خەستی جەلالییان لە کۆمۆنیستەکان و خەڵکانی دیکە، هەوڵ و تەقەلایەکی جەلییانەش بوو، بۆ پتر نێزیکبوونەوە لە ڕێژیمی بەغدا و خۆبەدەستەوەدان بەو و وەدەستخستنی برێک چەشە بۆ درێژەپێدان بە لەنێوبردنی نەیارانی ڕێژیم. لەو شەڕانەشدا "چەندەها ئافرەت و دیلیان تێدا سەربڕی و دەستیان بۆ نامووسی ئافرەت بە شێوەیەکی دڕندانە درێژکرد و هەموو نەریتێکی دیموکراتی و مرۆڤایەتی و بگرە دینی و خێڵایەتیشیان خستە ژێر پێیانەوە، تەنها لە پێناوی نێزیک

---

[73] محمود.، ڕۆژژمێری..،ل170-171.

[74] کۆکەیی، سابیر، ناڵەی پێشمەرگەیەک بۆ مێژوو، بەشی یەکەم، 2001، ل147 و148.

[75] محمود.، ڕۆژژمێری..، ل117.

[76] ڕەشید.، پشتاشان..، ل16-17.

[77] سەرچاوەی پێشوو.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

بوونەوەیاندا لە رژێمی بەغدا"[78]. لە مانگی 7-1984دا، لە شەڕێکدا لە نێوان هێزێکی حیزبی سۆسیالیست و هێزێکی حیزبی کۆمۆنیستی عیراق لە لایەک و هێزی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان لە لایەکی دیکەوە، لە دەشتی هەولێر و شەقلاوە و قەلاسنجە و دەوروبەری، پاش شەڕ و پێکدادانێکی دوو ڕۆژی و زیانێکی زۆر لە هەموو لایەک، هێزەکەی یەکیەتیی، کە پتر زیانی لێدەکەوێت، دیسان خۆ کۆدەکاتەوە و پەلامار دەداتەوە و زیانێکی زۆر بە هێزەکەی حیزبی کۆمۆنیست دەگەیەنێت. موحەممەدی حاجی مەحموود، کە ئەو کاتی یەکێک بوو لە سەرانی حیزبی سۆسیالیستی کوردستان و لە ڕێبەرە سەربازییەکانی ئەو حیزبەش بوو، لەمەڕ دیلکوشتن و ڕەوتاری چەکدارانی یەکیەتیی لەهەمبەر کۆمۆنیستەکانەوە دەڵێت:"ئەو هێزەی حزبی شیوعی بەتایبەتی ئەوانەیان عەرەب بون لە تینوێتی دا ماندوبون و زۆر لەو پێشمەرگانە لە تینوێتی دا میزی خۆیان دەخواردەوە، (9)کەس لە حزبی شیوعی گیران و پاشان هەر لەوێ یەکێتی گولەبارانی کردن"[79]. یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان، زۆر پاش شەڕی پشتاشانیش هەر شەڕی بە کۆمۆنیستەکان فرۆشتووە و هەوڵی لەنێوبردنیانی داوە و بەدیلی کوشتوونی. ڕێباز، کە کادر و فەرماندەیەکی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان بوو، لە بیرەوەرییەکانی خۆیدا بە نێوی(قەندیل بەغدای هەژاند) وشەی (دیلکوژەکان) بۆ چەکدارانی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان، بەکار دێنێت و بە شەرمەوە باس لە دیلکوشتن و ئەو شەڕانە دەکات کە لە 2-6-1985دا، واتە لە سەردم و کاتی گفتوگۆی یەکیەتیی و حوکوومەتی بەعسدا دژ بە حزبی کۆمۆنیستی عیراق کران. لە برووسکەیەکیدا دەڵێت:" لە ڕێبازەوە بۆ مەڵبەندی چوار ((مام هیدایەتمان بە دیل گرتووە، تکایە فەرمان بدەن!))، لە مەڵبەندی چوارەوە بۆ کاک ڕێباز((مام هیدایەت لە گوندەکەی خۆیان بکوژن!)). مام هیدایەت چەکدارێکی حشع{حیزبی کۆمۆنیستی عیراق-شاکەلی} بووە و بروسکەکەش لە ماڵی خۆیاندا کراوە"[80]. نەوشیروان مستەفا دەڵێت:"تەقەلا دەدەین خۆمان لە بیروڕای چەپگەری توندوتیژ ڕزگار بکەین. دژی بیر و ئایدیۆلۆژیای(ماو)ین، پەیوەندیمان بە کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران هەیە، لە کردەوە و هەڵوێستی هەرزەکارانەیان رازی نین"[81]. وەک هاوکێشەیەکی ماتماتیکی، یەک هەنگاو دوورکەوتنەوە لە بیروباوەڕی چەپ و کۆمۆنیزم و هەڵوێستی هەرزەکارانەی ماویزم بەلای هێڵی ئیبراهیم ئەحمەد-جەلال تاڵەبانییەوە، دەکاتە یەک هەنگاو –ئەگەر دوو هەنگاویش نەبێت- نێزیکبوونەوە لە داپڵۆسین و لەنێوبردن و کوشتنی خەڵکانی چەپ و کۆمۆنیست، واتە: باجی ئەو دوورکەوتنەوەیە چەپ و کۆمۆنیستان دەیدەن. کوشتنی(ئەبووبەکر عەلی شاعیریش، کە داکۆکی لە خەڵکانی چەوساوە و چینی پێشێلکراوی خانووە قوڕەکانی شاری سلێمانی دەکرد و مرۆڤێکی چەپ و هەواداری کۆمۆنیستە کرێکارییەکان بوو، لە ساڵی 1994دا، لەسەر دەستی چەکدارەکانی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان هەر بەشێکە لە دوژمنایەتیکردنی چەپایەتی و کۆمۆنیزم و چەپ و کۆمۆنیستان.

---

[78] ڕێبوار(ئاسی ڕەباتی)، هەڵوێستی یەکێتی و تاڵەبانی دەربارەی شۆڕشی کوردستانی باشوور، بەشی یەکەم،سوێد1989،ل45.

[79] محمود..، ڕۆژمێری..، ل205-206.

[80] نەجمەدین..، لە سێبەری ..، ل60-61.

[81] ڕەسول،فاتح، چەند لاپەڕەیەک لە مێژووی خەباتی گەلی کوردمان، ڕووداو و بەڵگەنامە1980 و 1981، بەرگی دووەم، سوید1992،ل115.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com